

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра історії, правознавства
та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: ІСТОРІЯ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В УКРАЇНІ (1919 –
СЬОГОДЕННЯ) ТА ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗА
ДОПОМОГОЮ КАРТОГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ

Виконав:

Спащанський Сергій Олександрович,

студент 64-2І групи

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність:

014.03 Середня освіта (Історія)

Освітня програма:

Середня освіта (Історія)

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,

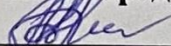
старший викладач

В. М. Крижанівський

Допущено до захисту

« 18 » листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

 Олена ЧУМАЧЕНКО

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Дата захисту: « 07 » грудня 2024 р.

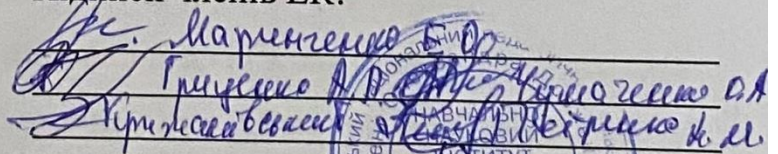
Кількість балів:

91

Оцінка: ECTS

A

Підписи членів ЕК:

Глухів 2024 рік

№ 002/24 від 29.11.24

АНОТАЦІЯ

Спащанський Сергій Олександрович «Історія протестантизму в Україні (1919 – сьогодні) та вивчення теми в шкільному курсі за допомогою картографічних засобів». Дипломна робота освітнього рівня – магістр, на правах рукопису. Спеціальність – 014 Середня освіта(Історія). – Глухів, 2024.

Магістерська робота присвячена дослідженню історії протестантизму в Україні та вивченню цієї теми в шкільному курсі за допомогою картографічних засобів. Досліджувані періоди охоплюють: міжвоєнний період (1919–1939 рр.), що характеризується наданням релігійних свобод до початку репресій 1930-х років; період Другої світової війни та існування протестантських громад в умовах тоталітарного режиму радянської влади, а також нові можливості для їхньої діяльності зі здобуттям незалежності України. У роботі також приділено увагу вивченню історії протестантизму із використанням картографічних засобів, розглянуто їхні теоретичні та практичні методи.

Результатом аналізу стало розкриття основних етапів розвитку протестантизму в Україні, визначення особливостей історичного розвитку протестантських деномінацій і релігійної політики держави. Також висвітлено теоретичні та практичні методизастосування картографічних засобів для вивчення історії протестантизму.

Ключові слова: *протестантизм, п'ятидесятництво, баптизм, адвентизм, історична карта.*

ANNOTATION

Spaschansky Serhiy Oleksandrovykh “History of Protestantism in Ukraine (1919 – present) and the study of the topic in the school course using cartographic tools”. Thesis of the educational level – master, in the form of a manuscript. Specialty – 014 Secondary education (History). – Hlukhiv, 2024.

The master's thesis is devoted to the study of the history of Protestantism in Ukraine and the study of this topic in the school course using cartographic tools. The periods studied include: the interwar period (1919–1939), characterized by the granting of religious freedoms before the beginning of the repressions of the 1930s; the period of World War II and the existence of Protestant communities under the totalitarian regime of the Soviet government, as well as new opportunities for their activities with the independence of Ukraine. The work also pays attention to the study of the history of Protestantism using cartographic tools, and their theoretical and practical methods are considered.

The analysis revealed the main stages of the development of Protestantism in Ukraine, identified the features of the historical development of Protestant denominations and the religious policy of the state. It also highlighted theoretical and practical methods of using cartographic tools to study the history of Protestantism.

Keywords: Protestantism, Pentecostalism, Baptistism, Adventism, historical map.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД(1919 - 1939 РР.).....	14
1.1 Історія протестантизму в Україні: період свободи (1919 - 1929 рр.) .	14
1.2 Релігійна політика сталінського режиму (1929 –1939 рр.)	23
РОЗДІЛ II ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНІ: ВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1939-СЬОГОДЕННЯ)	30
2.1 Історія протестантських деномінацій (1939 – 1991 рр.)	30
2.2 Протестантизм в незалежній Україні.....	56
РОЗДІЛ III ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ КАРТОГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ	67
3.1 Теоретичні та практичні методи застосування картографічних засобів з вивчення протестантизму в Україні	67
3.3 Аналіз уроку історії України для 11 класу із використанням картографічних засобів на тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності»	78
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

США – Сполучені Штати Америки.

УРСР -Українська Радянська Соціалістична Республіка.

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Републіка.

РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка.

ЄХБ – Євангельські християни-баптисти.

ВРЄХБ - Всесоюзна Рада Євангельських Християн-Баптистів.

ВСХЄВ – Всесоюзний Союз Християн Євангельської Віри.

ВФСАСД – Всесоюзний Федеративний Союз Адвентистів Сьомого Дня.

ВРАСД – Всесоюзна Рада Адвентистів Сьомого Дня.

ВСО ЄХБ – Всеукраїнський Союз Об'єднань Євангельських Християн-Баптистів.

ОЦХВС – Об'єднання Церков Християн Віри Євангельської.

ХВС(п) – Християни віри євангельської – п'ятидесятників.

ХВСПУ – Християн віри євангельської п'ятидесятників України.

ЦХВСУ – Церква Християн Віри Євангельської України.

УЦХВС – Українська Церква Християн Віри Євангельської.

ВЦВК РРФСР –Всеросійський центральний виконавчий комітет Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки.

РНК СРСР – Рада народних комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

ДПУ - Державне політичне управління.

ХЄВ – Християни євангельської віри.

ХВС – Християни віри євангельської.

АСД – Адвентисти сьомого дня.

ЦК ВКП(б) - Центральний комітет Всесоюзної комуністичної партії більшовиків.

ВСЄХ – Всеросійський союз євангельських християн.

ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління.

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ.

КДБ – Комітет державної безпеки.

ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союзу.

ДНР – Донецька Народна Республіка.

ВСАСД – Всесоюзний Союз Адвентистів Сьомого Дня.

АМАУ – Адвентиська медична асоціація України.

УПА – Українська повстанська армія.

ЄХДА – Євангельські християни у дусі апостольському.

ЄХПС – Євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи.

ЄХСС – Євангельські християни святі сіоністи.

СП – Суботствующі п'ятидесятники.

ММСАСДРР – Міжнародна місіонерська спілка адвентистів сьомого дня реформістського руху.

АСДРР – Адвентисти сьомого дня реформістського руху.

СНД – Співдружність Незалежних Держав.

ВСТУП

Актуальність роботи. В останні декілька десятиків років українське суспільство пережило зміни в релігійній, економічній, політичній сферах. Після здобуття незалежності України і прийняттям закону «Про свободу совісті та релігійних організацій»[10] відкрило для різних протестантських течій можливості вільно сповідувати свої погляди. Відсутність гонінь з боку влади дало можливість для активної організаційної діяльності і збільшення чисельності протестантських громад. Вони є невідомою частиною українського суспільства, що потребують істотного вивчення.

Вивчення історії протестантизму в Україні допоможе зрозуміти їх значення для культурної, національної, релігійної спадщини українського народу.

Період вивчення протестантизму в Україні (1919 – сьогодні) дає змогу зрозуміти протестантизм, як один із напрямків християнства, що має вплив на формування життя суспільства. В Україні його історія відображає складні умови співжиття з місцевим суспільством та політичною системою з існуючими релігійними ідеями.

Дослідження історії протестантизму в Україні є важливим для розуміння процесів діяльності релігійних громад та їх мирного співіснування. Крім того, вивчення цього питання допомагає розкрити роль протестантських рухів у розвитку освіти, культури та соціальної сфери України.

У сучасному контексті, коли протестантські громади продовжують відігравати значну роль у суспільному житті, актуальність вивчення їхньої історії стає ще більш очевидною. Це дозволяє краще зрозуміти історичні передумови та виклики, з якими стикалися протестанти в Україні, а також їхній внесок у побудову сучасного суспільства, прав людини та громадянських свобод.

Знання та розуміння історії є необхідним для духовного розвитку молодого покоління. Ґрунтовне дослідження історії протестантизму в

Україні з використанням картографічних матеріалів сприяє формуванню у старшокласників історичної свідомості, просторової компетентності, а також нових вмінь та навичок.

Картографічна компетентність є невід'ємною у формуванні школяра з низки навчальних предметів: «Географія»; «Історія України»; «Всесвітня історія»; «Астрономія»; «Інформатика»; «Економіка»; «Екологія». Картографія в сучасному суспільстві відіграє важливу роль у засвоєнні просторової інформації про природу, суспільство та їх взаємодію.

Важливу роль в сучасній історичній освіті відіграють картографічні знання. На сьогодні електронні носії інформації витісняють способи відображення на паперових носіях, але вміння користуватися картою не втрачає свого значення.

Картографічна компетентність на сьогодні вважається одним із важливих якостей особистості, адже здатність володіти картографічними знаннями, уміннями і навичками, готовність до їх використання необхідні в сучасному житті кожного громадянина суспільства. Формування картографічної грамотності і культури вважається актуальним завданням сучасної освіти.

Магістерська робота присвячена дослідженню в галузі історії України, вивченню історії протестантських рухів в Україні та їх методика викладання в шкільному курсі за допомогою картографічних засобів.

Об'єктом наукової роботи виступає історія протестантських деномінацій України та проблема методичного забезпечення теми.

Предметом дослідження є процес формування та розвитку протестантських деномінацій в Україні з 1919 р. по сьогоднішній день та формування картографічної компетентності учнів у школі при вивченні теми.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі історіографічних матеріалів та першоджерел дослідити процес формування і розвитку протестантських течій в Україні з 1919 р. по сьогоднішній день; на основі аналізу

наукової літератури проаналізувати процес формування картографічної компетентності учнів ЗЗСО.

З поставленої мети впливають наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження;
- висвітлити історію розвитку протестантизму в Україні в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.);
- розкрити історію розвитку протестантизму в Україні від Другої світової війни і в період незалежності (1939-сьогодення);
- охарактеризувати теоретичні та практичні методи застосування картографічних засобів під час вивчення історії протестантизму в Україні;
- розглянути авторську розробку плану-конспекту з історії України для 11 класу з використанням картографічних засобів.

Хронологічні межі охоплюють період з 1919 р. по сьогоднішній день. Окреслення нижньої межі (1919 р.) пов'язана з утвердженням радянської влади в Україні, проголошенням Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) 6 січня 1919 р. У свою чергу, верхня межа охоплює період незалежної України – сьогоднішній день.

Географічні межі дослідження охоплюють територію Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) з 1919 – 1991 рр, яка входила до складу СРСР, та територію незалежної України з 1991 р.

Методологічна база магістерської роботи заснована на принципах науковості та історизму. При написанні роботи використовувалися різноманітні загальнонаукові та спеціальні історичні **методи дослідження**.

Серед загальнонаукових, спеціальних наукових та загальнотеоретичних методів можна назвати методи аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, описовий та системно-структурний, моделювання, актуалізації, логічний, системний, аналітично-логічний, аналітико-синтетичний, дедукція та

індукція (сходження від абстрактного до конкретного і навпаки), теоретичний, ретроспективного аналізу, синтетичного аналізу.

Наприклад, історичний метод можна використати для аналізу подій, пов'язаних із розвитком протестантизму в Україні протягом визначеного періоду часу та простежити еволюцію протестантських рухів у контексті історичних змін та трансформацій суспільства. У свою чергу соціологічний метод можна використати для аналізу соціальних аспектів розвитку протестантизму, його впливу на суспільне життя, взаємодію з іншими релігійними громадами та його роль у формуванні громадянського суспільства.

Джерельна база дослідження. Наукова робота репрезентована кількома групами історичних джерел: 1) документальні матеріали: «Про чисельність віруючих в СРСР та їх розподіл за релігіями за переписом 1937 р.» [21], «Угода про об'єднання християн віри євангельської з євангельськими християнами і баптистами в єдиний союз» [57], «Витяг із протоколу засідання щодо засудження керівників п'ятидесятницького Союзу» [13 с. 51]; 2) матеріали службового листування: «Лист голови Ради у справах релігійних культів РМ СРСР О.О.Пузіна» [13 с. 168]; 3) організаційно-розпорядча документація (законодавчі акти, щодо релігійних організацій [10; 18; 47; 49]) 4) джерела особового походження: «Свідчення Михайла Азарова про його виступ на з'їзді ВРЄХБ у 1966 році» [13 с. 118].

Періодичні видання відіграють важливу роль у вивченні історії протестантизму в Україні. Вони надають цінну інформацію про розвиток протестантських громад, їхні вірування, практики та взаємодію з суспільством.

Вдалося відновити в повному обсязі журнали «Євангеліст» [22], «Примиритель» [48], «Євангельський Голос» [23]. Для дослідження історії протестантизму в сучасній Україні важливу роль має журнал «Благовісник» [60; 41; 42; 53; 20].

Законодавчі акти щодо релігійних організацій, можуть бути важливими історичними джерелами при вивченні історії протестантизму в Україні. До них можна віднести: Декрет Ради Народних Комісарів “Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви” від 2 лютого (20 січня) 1918 р. [18]; “Про релігійні об’єднання” від 8 квітня 1929 р. [47]; Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»[10]; Указ Президента України «Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації» [49].

Історіографія. Науковою основою для написання магістерської роботи стали праці українських та іноземних дослідників, які вивчали історію протестантизму в Україні. Особливий поштовх для ґрунтовних досліджень цієї теми відбувся в період незалежності України, почали з’являтися дисертаційні роботи, які висвітлюють різні аспекти історії та розвитку протестантських течій. Серед захищених дисертацій важливими є роботи Грузової Т. С. [16], Меренкова Г. А. [39], Висовень О. І. [8], Борноволоков О. В. [7].

Суттєвий внесок у дослідження історії протестантизму здійснила Любащенко В. [37; 36], яка є однією з провідних дослідниць історії протестантизму в Україні. Її праці висвітлюють розвиток протестантських рухів у різні історичні періоди, їхній вплив на соціальну структуру та культуру українського суспільства.

Парасей О. Ф., Жукалюк М. А. [45], Григоренко А. Ю. [15] зробили важливий внесок в історію адвентизму в Україні. Їхні праці охоплюють розвиток адвентистського руху, його ідеологічні та соціальні аспекти, а також роль адвентистських громад у суспільному житті України.

Усач М., Ткаченко В. [58], Франчук В. І. [59], Геніш О. В. [13], Мокієнко М., Гура В., Коваль Д. [27] є дослідниками, які зробили вагомий внесок у вивчення історії п’ятидесятництва в Україні. Їхні праці досліджують зародження, розвиток та трансформації цього релігійного руху в українському контексті, зокрема діяльність п’ятидесятницьких громад в умовах тоталітарного режиму Радянського Союзу. У своїх дослідженнях

вони аналізують різні етапи становлення п'ятидесятництва, його місію та взаємини з державними та релігійними інституціями.

Коваленко Л. [30], Колодний А., Яроцький П. [29], Решетніков Ю., Санніков С. [50], Савінський С. [51] є дослідниками з історії баптизму в Україні. Їхні праці охоплюють ключові етапи розвитку баптистського руху, його роль у релігійному житті та суспільній сфері, а також внесок баптистських громад у формування духовних і моральних цінностей українського суспільства.

Окремо варто відзначити дослідження, присвячені методичним аспектам, пов'язаним із розвитком просторової компетентності під час вивчення історії. До цієї тематики зверталися методисти, зокрема: Пометун О. І. [46], Власов В. С. [11], Десятов Д. [19], Богданець В. А., Ковальчук І. П. [6], Сагайдак І. П. [52], Колос В. І. [32], Когатько Ю. [31], Безуглий В. В., Лисичарова Г. О. [5].

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що матеріали магістерського дослідження можуть бути використані: для подальшого науково-теоретичного опрацювання з теми: «Історія протестантизму в Україні».

Апробація роботи:

Результати досліджень були опубліковані в збірниках наукових праць «Студентські історичні студії», «Глухівські історико-філософські читання» та в «Актуальних питаннях дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування»:

1. Спащанський С. О. Репресовані керівники п'ятидесятницької церкви України у 1930-х роках. Глухівські історико-філософські читання: збірник наукових праць: Глухів, 2024. с. 244–246. URL: <http://46.201.250.252:8080/bitstream/handle/123456789/2978/244-246.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 13.11.2024).

2. Спащанський С. О. Історія протестантизму в Україні 1930-х рр. (євангельські християни і баптисти, п'ятидесятники, адвентисти). «Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування»: зб. наук. пр., Глухів, 2023, с. 158–160. URL: http://46.201.250.252:8080/bitstream/handle/123456789/2337/Збірник_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=158 (дата звернення: 13.11.2024).

3. Спащанський С. О. П'ятидесятницьке пробудження в УРСР 1920-х рр. Студентські історичні студії : зб. наук. пр. студентів., м. Глухів. 2022. с. 66–70. URL: <https://drive.google.com/file/d/126JkGhTcwBzD5ZRb-Z11oEFStrlMIBrx/view> (дата звернення: 13.11.2024).

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів з двома підпунктами у кожному, висновків, переліку літератури та додатків.

РОЗДІЛ I ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД(1919 - 1939 РР.)

1.1 Історія протестантизму в Україні: період свободи (1919 - 1929 рр.)

Протестантизм, як одна з течій християнства, має свою давню історію розвитку на теренах сучасної України. Ще в часи Київської Русі були реформатори, які відмовлялися виконувати постанови офіційної церкви, проте про вчення цих людей збереглося зовсім мало.

Згодом в Європі зароджується реформація, яка пов'язана з відомим діячем Яном Гусом. Багато українців брали участь в гуситських війнах, навіть один з представників князів Острозьких, Федько Федорович, став одним з воєначальників таборитів [14 с. 402 – 403].

У XVI ст. в Європі відбулася Реформація. 31 жовтня 1517 р. Мартін Лютер оприлюднив свої 95 тез. Згодом реформаційні ідеї поширились на територію Малої Польщі, до складу якої входила Східна Галичина.

Нові ідеї також поширювались через навчання українців у протестантських університетах. Відомі діячі реформаційних рухів в українських землях були студентами саме Віттенбергського університету.

За участі відомого українського князя Костянтина Острозького обговорювалися ідеї створення православно-протестантської унії, але ця ідея не знайшла підтримки у найвищих православних колах в Україні [34 с. 14 – 17].

Внаслідок російсько-турецьких війн кінцяXVIII ст. були захоплені нові території, які відповідно до дарчих грамот Катерини II заселялись колоністами з протестантською вірою.

На півдні України в XIX ст. у німецьких колоніяхвідбулося духовне пробудження, що набуло форм штундизму. Це були перші баптистські громади, які склалися з віруючих німецького походження.

Важливим моментом для протестантського пробудження в Україні було поширення Святого Письма серед населення. У 1862 р. був надрукований Синодальний переклад Нового Заповіту, що надавав можливість вивчати і досліджувати вчення християнства.

У 60-х роках XIX ст. в Україні виник євангельський рух під назвою "штундизм", який має історичний початок з відомого проповідника Івана Онищенка в селі Основа Одеського повіту.

Датою започаткування баптизму в Україні вважають 1867 р. коли під впливом Юхима Цимбала водне хрещення прийняли штундистські керівники з с. Карлівки і утворили першу невелику групу однодумців [40 с. 7].

Баптизм (від грец. βαπτίζω – занурюю у воду, хрещу) – одне з протестантських віровчень у християнстві – Біблія є найвищим авторитетом, а Церква це самоуправна спільнота, що не визнає залежність від світської влади громадою якої керують виборні пресвітери [54].

Після Першої світової війни та Жовтневої революції розпочався новий період в історії баптизму в Україні. 1917–1929 рр. – це період, коли в церквах баптистів відбулося євангельське пробудження, громади зростали і займалися активною діяльністю. Важливим стало прагнення баптистів до національного самовизначення братства.

У 1918 р. в м. Києві відбувся I Всеукраїнський з'їзд баптистів, на якому були присутні 110 делегатів. На з'їзді було прийнято Статут церков, а також ухвалено рішення розпочати друкування журналу "Український баптист". Метою з'їзду було створення українського національного союзу, який був утворений на II Всеукраїнському з'їзді 1921 р. [37; 50; 3; 26 с. 184]

З проведенням III Всеукраїнського з'їзду баптистів (1922 р.) в Києві було прийнято рішення інтегрувати Всеукраїнський союз до складу Всеросійського союзу баптистів, але досвід такого об'єднання не виправдав себе.

У м. Харкові (1925 р.) відбувся IV Всеукраїнський з'їзд баптистів за участі 333 делегатів. На з'їзді прийняли рішення заснувати Всеукраїнський Союз об'єднання баптистів, а також створити шість відділів у тому числі з підготовки благовісників та регентів, а також організаційно-статистичний відділ. Головою новоутвореного Союзу було призначено Костюкова Андрія Прокоповича [26 с. 201].

У 1928 р. в м. Харкові відбувся V Всеукраїнський з'їзд баптистів за участі 476 делегатів. Андрія Костюкова перебрали головою Союзу, секретарем – Олексія Букреєва, скарбником – Пилипа Косолапова [51 с. 98; 26 с. 201].

У 1926 р. українськими баптистами розпочав видаватися журнал "Баптист України". Він видавався регулярно протягом трьох років тиражем у 5 тис. екземплярів. Крім періодичних видань, українськими баптистами було надруковано "Біблійний богословський словник", видані збірники духовних пісень "Арфа" Івана Кмети-Єхимовича (1924 р.), а 1928 р. вийшло друком друге видання, "Рідні пісні"(1926 р.) а також друкувалось Євангеліє на українській мові [51 с. 99 – 100; 26 с. 213 – 214; 3].

Неоціненну користь українському євангельсько-баптиському братству принесло видання у 1925-1928 роках збірника духовних пісень ("десятизбірник" без нот) кишенькового формату та нотного видання Збірника духовних пісень у трьох томах, до якого увійшло 1250 гімнів [26 с. 214].

Євангельські християни - це течія в російському та українському протестантизмі, яка була споріднена з баптизмом. Поява євангельських християн пов'язана з діяльністю проповідника Лорда Гренвілла Редстока, керівником якихзгодом став Василь Пашков. Тому спочатку їх називали "редстокістами", потім "пашковцями", а згодом "прохановцями" від імені очільника І. С. Проханова з духовним центром в місті Петрограді.

Основними відмінностями між євангельськими християнами та баптистами була церковна організація та культ. У баптистів обряди

хрещення, євхаристії, шлюбну могли здійснюватися лише пресвітером, а в євангельських громадах це міг робити будь-який віруючий за дорученням єдиновірців. У баптистів до причастя допускалися віруючі тільки після обряду хрещення, тоді як в євангельських християн у причасті брали участь всі, хто увірував у Ісуса Христа. Але в головному віровченні баптисти і євангельські християни були спорідненими течіями [37].

Громади євангельських християн об'єднувалися в округи, обласні об'єднання, межі яких не завжди збігалися з республіканськими та обласними кордонами. Так, 1918 р. за сприяння Ісає Єфремовича Ісайченка (благовісник по Катеринославській губернії) був створений Катеринославський губернський союз євангельських християн. Він був обраний головою Союзу і обіймав цю посаду до 1921 р.

Союз євангельських християн України з 1926 – 1931 рр. очолював Іван Іудович Моторін. Він народився 1895 р. в м. Одеса і ще з малку став членом євангельських християн. У 1920 р., за дорученням І. С. Проханова, створив Одеський обласний відділ ВСЄХ. 1924 р. він виїхав до Берліна як представник євангельського братства, а після повернення з-за кордону переїхав до Харкова, де працював у церкві та очолював Союз євангельських християн України. Він розгорнув активну видавничу діяльність, друкувався журнал "Євангеліст" [50].

У м. Києві 1920 р. відбувся з'їзд євангельських християн за участі 103 делегатів. Найважливіші питання, які обговорювалися, включали матеріальну підтримку благовісників, організацію двомісячних курсів для проповідників, створення при церквах початкових шкіл та ліквідацію неписьменності, а також ставлення до держави та військової повинності.

На з'їзді обрано Раду обласного союзу, до якої увійшли В. Є. Єгоров - голова, С. І. Сударев і Л. Л. Шендеровский – товариші голови, Ткаченко - скарбник, А. М. Орлов - секретар і ще сім членів [26 с. 190].

В Україні здійснювалась підготовка майбутніх служителів відомим теологом І. В. Каргелем, який написав низку праць, а також 1920 р. в селі

Миколаївне (нині Сумської області) провів півторамісячні, а в 1923 р. – двомісячні курси, на яких викладалася Догматика, Гомілетика, тлумачення Об'явлення, а також про друге пришествя Ісуса Христа [26 с. 215].

П'ятидесятництво – одна з віровчень у протестантському християнстві, що виникла наприкінці ХІХ – на поч. ХХ ст. від біблійної школи пастора Чарльза Пархема в м. Топіка (штат Канзас, США), в якій 1901р. на віруючих зійшов Святий Дух і вони отримали дар інших мов. 1903 р. баптистський пастор Вільям Сеймур заснував першу п'ятидесятницьку громаду в Лос-Анджелесі (США, штат Каліфорнія), а 1909 р. – першу місію. Назва руху походить від єврейського свята П'ятидесятниці (у християнстві – Трійця) [36].

Відомим діячем п'ятидесятництва України є Воронаєв Іван Юхимович (справжнє ім'я та прізвище – Микита Черкасов) народився 16 квітня 1885 р. в Оренбурзькій області в родині уральського козака.

Під час військової служби 1907 р на вернувся в баптизм та полишив службу з релігійних міркувань. Тому його було засуджено до заслання на 8-12 років. М. Черкасов був змушений тікати й змінити прізвище на ім'я «Іван Воронаєв».

Іван Воронаєв разом з родиною емігрував до США де у 1919 р. в місті Нью-Йорк приєднався до п'ятидесятницького руху. Відчуваючи особливе місіонерське покликання він 1921 р. залишив США і повернувся на батьківщину, проживав в Одесі. Він здійснював проповідницьку й організаторську діяльність [13 с. 31].

Деякі члени церков євангельських християн та баптистів не приймали вчення, яке проповідував І. Ю. Воронаєв Виникла потреба у створенні самостійної п'ятидесятницької церкви.

12 листопада 1921 р. в м. Одеса відбулося офіційне богослужіння, церква була зареєстрована під назвою: "Церква Християн Євангельської Віри", пресвітером обрано І. Ю. Воронаєва.

За два роки з'явилися громади християн євангельської віри у Кам'янець-Подільській, Київській, Полтавській, Чернігівській, Кіровоградській, Дніпропетровській та інших областях України. У квітні 1926 р. церква вже мала приблизно 370 членів. За деякими даними в Україні на 1927 р. було 250 громад із загальною чисельністю віруючих близько 15 тис. осіб.

Перший обласний з'їзд християн євангельської віри відбувся 1924 р. в м. Одеса за участі 29 делегатів. Оскільки кількість церков перевищила 50, виникла необхідність централізації руху п'ятидесятників.

На з'їзді прийняли рішення утворити Обласний союз християн євангельської віри, обрано Правління об'єднання у складі: І. Ю. Воронаєв – голова; В. С. Павлов – заступник; В. Р. Колтович – скарбник.

Другий обласний з'їзд християн євангельської віри відбувся 1925 р. в м. Одесі. На з'їзді ухвалили рішення перетворити Одеський обласний союз на Всеукраїнський Союз Християн Євангельської Віри, розглядалися питання про віровчення християн євангельської віри, богослужіння, молитовні зібрання, свята, які повинні святкувати, видання журналу "Євангеліст", а також замовлення із-за кордону Біблій і Євангелій для справи благовістя. Було обрано президію з'їзду: головою – І. Ю. Воронаєва, В. С. Павлов та В. Р. Колтович – заступниками голови та М. В. Кузьменко – секретарем [58 с. 70 – 71].

У 1926 р. в м. Одесі відбувся I-Всеукраїнський з'їзд ХЄВ за участі 62 делегатів.. На з'їзді розглядалися питання про організацію Біблійних і регентських курсів, а також курсів з шиття. Дискусійним було питання щодо ставлення до служби в армії – прийнято рішення відбувати військову повинність.

Правлінням Всеукраїнського Союзу ХЄВ було обрано: голова – І. Ю. Воронаєв; перший заступник – В. Р. Колтович; другий заступник – М. А. Гальчук [58 с. 84 – 86].

II-Всеукраїнський з'їзд ХЄВ відбувся 1927 р. в м. Одесі саме там було закладено фундамент для організації Всесоюзного Союзу ХЄВ. Делегати

прибули з усієї України, з Москви, Кавказу, Уралу, Сибіру, Середньої Азії та інших місць. До цього часу Одеська громада налічувала біля 500 членів, а в Україні діяло вже 350 церков.

На з'їзді обговорювалися питання про матеріальні засоби для справи євангелізації, богословську освіту, будівництво молитовних будинків, обрання проповідників, пресвітерів та дияконів, а також про приєднання до Союзу нових громад та груп і єдність всіх християн євангельської віри.

Правлінням Союзу було обрано: голова – І. Ю. Воронаєв; перший заступник і скарбник – В. Р. Колтович; другий заступник – М. А. Гальчук.

13 жовтня 1927 р. був проведений Перший Всесоюзний з'їзд ХЄВ, де було прийнято рішення створити Союз Християн Євангельської Віри СРСР було затверджено Устав Союзу, основним духовним центром залишається місто Одеса.

Правлінням Союзу було обрано: головою – І. Ю. Воронаєв, заступником – В. С. Павлов, секретарем та скарбником – Г. Г. Понурко, членами Правління – М. З. Биков та Ф. А. Фалєєв [59 с. 462 – 487].

В історії п'ятидесятницького руху в Україні 1928 р. ознаменувався виходом у світ журналу «Євангеліст». Багато проповідей Воронаєва І. Ю. та інших братів були опубліковані та стали надбанням багатьох церков ХЄВ.

Журнал встиг вийти лише у восьми номерах, після чого його видання було заборонено. Також не було отримано дозволу на проведення чергового Всесоюзного з'їзду громад ХЄВ [58 с. 88; 22].

Виникнення церкви адвентистів сьомого дня було закладено з протестантського руху відродження в ХІХ ст. («Друге Велике Пробудження») в Північній Америці і пов'язане з іменем Еллен Вайт (1827-1915 рр.). Під її впливом адвентисти почали шанувати суботу замість неділі і з 1860 р. стали офіційно іменуватися Церквою адвентистів сьомого дня.

Згодом адвентизм поширився на території України. Після Першої світової війни 1919–1929 рр. вважаються періодом свободи в історії церкви.

Українські релігійні меншинства, в тому числі протестанти, користувалися привілеями, в порівнянні з православною церквою [55].

У 1920 р. в Москві відбулася Всеросійська конференція АСД під керівництвом Г. Лебсака. На конференції було прийнято рішення про створення Всеросійського уніону(союзу спілок) християн адвентистів сьомого дня, затверджено статут та структуру управління Всесоюзного уніону. Головою уніону обрали Г. Лебсака, секретарем – Л. Войткевича.

На V Всесоюзному з'їзді АСД 1924 р. була сформована структура національних союзів у складі церков ВФСАСД. Цей з'їзд виділив Східну Україну та східні регіони Білорусі в окрему адміністративно-церковну одиницю – Західноукраїнський союз (Київська, Подільська, Чернігівська, Вітебська, Гомельська, Волинська, Полтавська, Катеринославська губернія та Крим), головою було призначено Івана Львова.

Союз одразу активно взявся за свою діяльність. Було вирішено відкрити при Київській церкві Біблійний інститут з трьома курсами навчання. Незабаром почали друкувати в Києві журнал «Благовісник». З того часу Київ стає центром духовного управління адвентистів сьомого дня.

У 1925 р. в м. Києві відбувся з'їзд II - го Західноукраїнського союзу АСД за участі 65 делегатів в тому числі Г. Лебсака (голова Всесоюзного Федеративного Союзу АСД), У. Вільсона (голова Південно-Східного крайового Союзу).

На з'їзді розглядалися такі важливі питання, як християнська поведінка, значення Святого Письма, неприпустимість алкоголю та шкідливих звичок. Було вирішено реорганізувати сам Союз, зроблено деякі доповнення до Статуту Союзу та обрано керівництво у складі: І. Львів – голова, А. Аузін – секретар-казначей і інші.

На III Всеукраїнському з'їзді АСД, який відбувся у травні 1927 р., було чітко визначено назви 7 конференцій за територіальними ознаками: Нижньо-, Середньо- та Верхньодніпровські, Чорноморська, Кримська, Подільська, Волинська [45 с. 23 – 24]..

На VI Всеросійському з'їзді 1928 р в Москві за участі 26 українських адвентистських делегатів було прийнято рішення приєднати громади з Молдови. З того часу організацію Церкви АСД стали називати Всеукраїнським об'єднанням [45 с. 27].

Отже, період 1920-х рр. в Україні ознаменувався значним розвитком протестантських течій. Значно активізувалась діяльність євангельських християн і баптистів, створено Всеукраїнський Союзоб'єднання баптистів та Союз євангельських християн.

П'ятидесятництво, як новий напрям в протестантизмі набув свого поширення на території України завдяки діяльності місіонера Івану Воронаєву та створенням Всеукраїнського Союзу ХВС (1925 р.), а згодом Всесоюзного Союзу. Також активізувалась діяльність адвентистів сьмого дня, відомо що на території України діяв Західноукраїнський союз АСД.

Період 1920-х рр. дісно можна назвати добою коли протестантські течії в Україні могли вільно діяти організаційно і кількісно зростати чисельно. Це дало розгорнути активну місіонерську діяльність, вільно проводити з'їзди, друкувати журнали та різну літературу.

1.2 Релігійна політика сталінського режиму (1929 –1939 рр.)

Наприкінці 20-х рр.ХХ ст. відносини держави з протестантськими громадами почали загострюватися, розпочалися переслідування проповідників та віруючих. В Україні була розгорнута масштабна антирелігійна кампанія. З 1929 р. вступила в дію ухвалена радянською владою постанова “Про релігійні об’єднання”, а також були внесені поправки до Конституцій РСФРР та УСРР, які остаточно закріпили позицію влади щодо церкви та віруючих [25 с. 54 – 61].

З 1928 р. розпочалася колективізація, що загостило соціальні відносини, а церква та духовенство були розцінені як прибічниками куркульства. Вже наступного, 1929 р. почали закривати церкви, органи влади відбирали молитовні приміщення для громадських потреб, наприклад для збудування заводу, електростанцій тощо.

Протестанти намагалися відстоювати свою позицію, вимагаючи у влади дозволу на будівництво приміщень для богослужінь, проте в цьому питанні виникали серйозні труднощі [16 с. 72 – 73].

Складовою репресивної політики радянської влади щодо церкви став Голодомор 1932–1933 рр. Під час Голодомору було відкрито десятки карних справ, віруючих звинувачували у відволіканні від роботи в полі, націоналізмі, антирадянській агітації та контрреволюційній діяльності. Змучені від голоду селяни шукали порятунку в Богові та, з останніх сил, йшли до церкви, щоб отримати допомогу [16 с. 133 – 134].

Репресивна політика радянської влади мала негативні наслідки не лише для церкви, а й для суспільства. Влада відмовляла у реєстрації громад, застосовувала залякування, шантаж, побиття, арешт (заслання, розстріл), не дозволяла вихідних днів під час релігійних свят, а також додатковим тиском було моріння голодом протягом 1932-1933 рр. [16 с. 130]

Для залучення карально-репресивних органів до боротьби з релігією органам ДПУ у 1930 р. був розісланий циркулярний лист під грифом «цілком

таємно» під назвою «Про стан і перспективи церковного руху та чергові завдання органів ОДПУ», у якому визначалися завдання та методи роботи відділів ОДПУ на місцях щодо церкви. Основним завданням органів було роз'єднання церкви на ворогуючі групи та підрив її єдності [8 с. 95].

У 1930 р. також вийшла постанова комуністичної влади «Про заходи у справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації» та наказ ОДПУ «Про заходи з ліквідації куркульта як класу», що розширили коло «куркулів», включаючи активних членів релігійних громад [56].

Під виглядом боротьби з куркульством з українських сіл і хуторів цілими сім'ями з дітьми та літніми людьми відправляли ешелони до Північного Краю, прирікаючи людей на очевидну смерть. Серед розкуркулених було дуже багато євангельських християн і баптистів. Релігійні комуни конфісковували, а їх організаторів ув'язнювали. Так, у Дніпропетровській області було ліквідовано баптистську комуно «Сонце правди» [8 с. 99].

У 1934 р. було скасовано діяльність ОДПУ і створено Головне управління державної безпеки у складі НКВС. У 1937 р. за оперативним наказом НКВС розпочалася операція зі знищення «куркульського елемента» в країні, до списку потрапили також протестантські громади. Саме у 1937 – 1938 рр. радянська влада відкрито продемонструвала своє справжнє ставлення до релігії [56].

Водночас масова репресивна політика не дала бажаного результату. За даними перепису населення 1937 р. до якого був внесений опитувальний лист про релігійні переконання, що дало приголомшливу інформацію: з 30 мільйонів неписьмених громадян СРСР 84% визнали себе віруючими, а з 68,5 мільйона грамотних – 45%. За даними перепису в Україні з 876 358 осіб, які вважають себе віруючими – 442 107, або 50,4 % [8 с. 103 – 104; 21].

У період з 1928–1935 рр. репресій зазнали відомі діячі євангельських християн і баптистів, керівники регіональних відділів та деякі

проповідники Євангелія. За відсутності працівників та нестачі коштів не зміг повноцінно функціонувати Всеукраїнський союз баптистів, та інші регіональні союзи.

До 1931 р. багато молитовних будинків було закрито, адже для відвідування церкви потрібно було мати особливий дозвіл представників влади, а самостійне відвідування каралося за адміністративним порядком [50].

Репресій зазнав відомий діяч євангельських християн – Іван Веніамінович Каргель, який на 88-му році життя був заарештований на короткий час до в'язниці м. Суми.

На початку 1930-х рр. він залишив Ленінград і оселився в м. Лебедині (нині Сумська область) разом з дочками, які теж зазнали репресій. Його дочка Олена була розстріляна 1937 р. в м. Суми, а Марія та Єлизавета були заслані до Сибіру де й залишилися жити після звільнення. У тому ж 1937 р. І. В. Каргель в листопаді місяці помер [30 с. 63 – 67].

Відомим діячем баптистської церкви в Україні був Костюков Андрій Прокопович, який народився 1880 р. в селі Ківаї, Клишівського повіту, Чернігівській губернії. Згодом емігрує на заробітки до Криму де і став віруючим. Відомо, що з 1913 р. був обраний пресвітером Єлизаветградської (нині м. Кропивницький) громади баптистів, а з 1914 р. одружився на Людмилі Корнієнко, яка народила йому троє дітей. З 1915 р проживав разом із сімєю в м. Воронежі.

Він обіймав з 1925 р посаду голови Всеукраїнського союзу баптистів. Неодноразово був делегатом на Всесвітньому Конгресі баптистів 1923 р. (Швеція) та 1928 р. (Канада).

Згодом у 1933 р. він був заарештований і засуджений на 3 р. заслання до Сибіру і повернувся 1936 р. хворий на тропічну малярію. Повторно засуджений у 1937 р. вже на 10 років заслання звідки він додому не повернувся [30 с. 152 – 158].

Дацько Павло Якович – заступник голови Всеукраїнського союзу баптистів засуджений 1934 р. на 4 роки заслання. Повернувшись 1938 р. в м. Бердянськ Павло Якович збирався написати працю з історії російсько-українського євангельсько-баптиського братства, але через рік він знову був засуджений вже на 10 років заслання звідки він не повернувся [30 с. 202 – 206].

У 1930 р. органами спецслужб було заарештовано членів Правління Союзу ХЄВ, в тому числі: І. Ю. Воронаєва, В. Р. Колтовича, М. В. Рюмшина, І. М. Підлісного, І. І. Лучинця.

Воронаєва І. Ю. звинуватили як оплачуваного агента американського імперіалізму в антирадянській діяльності, створенні антирадянської організації в СРСР. Він був засуджений до 8 років північних концтаборів

Зазнав репресій один з очільників Союзу ХЄВ, Павлов Василь Степанович, який обіймав посаду заступника голови Всесоюзного Союзу ХВЄ. У 1932 р. був заарештований і засуджений на 10 років заслання в концтабір

Відомим проповідником вчення п'ятидесятників був Василь Романович Колтович, який обіймав посаду першого заступника голови Всеукраїнського Союзу ХВЄ. Він був заарештований 1930 р. і засуджений до 7 років заслання в концтабір де і був закатований [13 с. 50 – 51].

З арештом Правління Союзу ХЄВ спецслужби розпочали відстежувати та заарештовувати працівників, які мали хоч якесь відношення до діяльності Союзу ХЄВ. Насамперед заарештовували служителів та союзних благовісників.

Після 1930 р. коли Союз ХЄВ зазнав репресивної політики радянської тоталітарної системи багато хто сказав: «Союз обезголовлений, це кінець», але деякі церкви почали тільки виникати.

Відомо, що у м. Синельникове (Дніпропетровської області) було створено помісну церкву (близько 70-ти осіб) в Маріуполі була утворена церква, яка налічувала до 300 осіб [58 с. 172].

У 1930-х рр. очільником підпільного Союзу п'ятидесятників в Україні був Понурко Гаврило Гаврилович, який народився 1889 р. в багатодітній сім'ї селянина-бідняка у містечку Городище Черкаської області. З 1910 р. разом з батьками переїхав на постійне місце проживання у м. П'ятихатки, де була громада євангельських християн там він 1911 р. прийняв водне хрещення. Він був активним діячем громади, проповідував і співав у хорі, але у 1914 р. розпочалась Перша світова війна і його мобілізували.

Гаврило Гаврилович повернувся 1918 ру П'ятихатки там і одружився і цього ж року був обраний районним благовісником Союзу євангельських християн. 1924 р. в П'ятихатках він познайомився з п'ятидесятниками і став членом їхньої громади. Він продовжив свою працю будучи обраним у 1925 р. старшим пресвітеро Союзу ХВС обіймаючи цю посаду з певними проміжками часу до 1935 р.

Його заарештували 1930 р. і засудили на 3 роки, а 1935 р. повторно засудили вже на 6 років [59 с. 589 – 590].

Важливість доктрини проповідування для п'ятидесятників став причиною постійних гонінь на них. До 1941 р. віруючих засуджували на 20-25 років таборів, а нерідко були й розстріли. Багато не повернулося із таборів – загинув також Іван Воронаєв. Щоб врятуватись від переслідувань віруючі часто переселялись з міста на місце.

Значним випробовуванням для юнаків-п'ятидесятників була обов'язкова військова служба, адже їм не можна скласти присягу, носити зброю і вбивати людей. Відмова від присяги загрожувала таборами терміном до 5 років [1].

З 1927 р. політика держави щодо Церкви адвентистів сьомого дня стала змінюватись. Часто місцева влада виявляла свавілля закриваючи молитовні будинки, передаючи їх під різні потреби, вимагаючи заново реєструватись.

У 1928 р. відбувся VI Всесоюзний з'їзд адвентистів сьомого дня. Делегати зазнали певного тиску з боку органів влади і ухвалили рішення, що суперечить вченню Церкви АСД. Адвентисти зобов'язані були нести

військову службу на законних підставах. Домігшись прийняття цього рішення, влада внесла до лав адвентистів збентеження та розкол.

Починаючи з 1930 р. розпочались масові арешти керівників церков та простих віруючих, яких звинувачували в релігійній пропаганді. Багато віруючих постраждали і трагічно закінчили своє життя у в'язницях та засланнях. Найбільший розмах боротьби з релігією випав на період з 1937–1939 рр. [55 с. 20]

Зазнав репресій відомий діяч адвентистської церкви в Україні, Іван Олександрович Львів. Народився 1879 р. в селі Городкове (Московська обл.). З 1906 р. став адвентистом, а у 1907-1909 рр. навчався у Адвентистській семінарії в м. Фріденсау (Німеччина).

У 1917 р. був обраний головою Середньоросійського поля, а у 1922 – 1928 рр. І. О. Львів очолював адвентистську церкву в Україні (був президентом Західно-Російського уніону), багато в чому сприяючи її успішній діяльності. 1934 р. І. О. Львів був заарештований і засуджений на 3 роки до концтабору, а 1938 р. був повторно заарештований і відправлений у заслання, звідки звільнився лише 1953 р. [43]

Більшовики в 1931 р. ліквідували центральні органи управління Церквою АСД у СРСР замінивши їх інститутом Уповноважених Центральною Радою Церкви Адвентистів Сьомого Дня. Це сталося на пленумі Союзу АСД у 1931 р. По всіх областях і краях, де були громади, було встановлено управління Всесоюзного Союз Адвентистів Сьомого Дня (ВСАСД) з чисельністю в 17 осіб, але до 1934 р. їх число скоротилось. Частина з них пізніше було оголошено «ворогами народу» і засуджено на різні терміни.

У зв'язку з новою реорганізацією було проведено перереєстрацію громад та груп і, як відомо з протоколу засідання, їх налічувалось 203 одиниці. В Україні на той час залишилося троє уповноважених: Я. Райнер у Київській області, Ф. Гладков – у Харківській і Дніпропетровській області та Г. Гадкін – у Вінницькій області [45 с. 28].

У 1940 р. Північна Буковина увійшла до складу СРСР і буковинські адвентисти зазнали репресій, як і їхні побратими, які перебували під атеїстичною тиранією. Незважаючи на переслідування, що спіткали Церкву АСД в цьому регіоні, керівники зуміли зберегти чітку організацію та порядок, хоча змушені були перейти на нелегальне становище [45 с. 150].

Отже, з початком релігійної політики сталінського режиму сотні, а той тисячі християн-протестантів України були відправлені у концтабори. Багато відомих служителів були репресовані, деякі з них загинули від хворіб та катувань в концтаборах.

РОЗДІЛ II ПРОТЕСТАНТИЗМ В УКРАЇНІ: ВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1939-СЬОГОДЕННЯ)

2.1 Історія протестантських деномінацій (1939 – 1991 рр.)

Перед початком Другої світової війни протестантські рухи на Півдні та Сході України зазнали гонінь та репресій, проте в цей час в Західній Україні зберігалася свобода віросповідання. Особливістю громад різних євангельських віровчень було те, що в них вживалася рідна українська мова, лунали проповіді та пісні рідною мовою, актуального поширення набули українські Біблії, часописи та співники.

1 вересня 1939 р. розпочалася війна між Німеччиною та Польщею, а згодом на територію Західної України увійшли більшовицькі війська. На новоприєднаних територіях розпочалися депортації людей до Сибіру. З довколишніх сіл вивозили тих, хто за часів Польщі був старостою, хто належав до «Просвіти», а також була вказівка радянського керівництва щодо утворення колективного господарства [13 с. 73 – 74].

22 червня 1941 року Німеччина розпочала війну з Радянським Союзом. Щоб зупинити ворога, були мобілізовані людські та матеріальні ресурси. Багато віруючих під час війни перебували на фронтах, або працювали в тилу, працювали в шпиталях, доглядали за пораненими та хворими, піклувалися про сиріт у дитячих будинках [26 с. 228 – 229].

В цей час атеїстична компанія тимчасово зупинилась, і знову стали відкриватись церкви, було дозволено створювати центральні структури управління. Відтак на окупованих німцями територіях України почали відкриватись молитовні будинки євангельських християн та баптистів, навіть православні храми.

Окупувавши Західну Україну, німці взялися знищувати євреїв. Було видано розпорядження, щоб усі євреї переселялись до міст, де вони мали проживати в спеціальних місцях, так званих гетто.

У лісах почали створюватися озброєні групи українських повстанців. Це були молоді та свідомі юнаки, які мріяли про незалежну Україну. Також була створена Українська Повстанська Армія (УПА).

Питання взаємовідносин Української Повстанської Армії з євангельськими віруючими є досить складним і неоднозначним. Відомо, що для УПА всі протестантські конфесії були однаковими, і їх називали терміном «штунди».

Велика кількість віруючих не втручалась до повстанського руху, відмовлялися йти до війська та брати в руки зброю. Загалом протестанти намагалися відмежуватися від антирадянського підпілля. Вся їхня допомога зводилася до матеріальної та харчової підтримки. Як і інші, вони також мріяли про вільну та незалежну Україну, але прагнули будувати її на Божих принципах [13 с. 75 – 86].

У 1943 р. під час Тегеранської конференції та Ялтинської 1944 р. союзники тиснули на Й. В. Сталіна з вимогою покращити становище радянських віруючих [50].

У вересні 1943 р. Й. В. Сталін провів коротку нараду з питань релігії. Було вирішено створити при Раднаркомі СРСР спеціальний орган, який очолив Г. Г. Карпов. У листопаді 1943 р. було затверджено постанову РНК СРСР «Про порядок відкриття церков», а в травні 1944 р. була організована Рада у справах релігійних культів при РНК СРСР [13 с. 93].

У повоєнний час влада СРСР відновила боротьбу з релігією, але тепер вона мала прихований характер і відрізнялась від відкритого терору 1930-х рр. З одного боку офіційна влада демонструвала західним партнерам свою віротерпимість, а з іншого різними діями показувала вірянам зневажливе ставлення.

У 1946 р. розпочалася антирелігійна компанія з метою недопущення молоді до членства в релігійних громадах. На реєстровані громади накладались певні обмеження: припинити біблійні молодіжні зібрання, місіонерську діяльність та організацію нових громад, поїздки проповідників по церквах та інше. Також у 1948 р. керівництво Радянському Союзу вирішило посилити атеїстичну пропаганду з метою послаблення авторитету церкви [8 с. 113 – 115].

Найпотужнішою протестантською течією в Україні з середини 40-х-50-х рр. ХХ ст. була Церква євангельських християн-баптистів. Найвищим органом ЄХБ був з'їзд громад, а найвищим виконавчим органом була Всесоюзна Рада ЄХБ (ВРЄХБ) Канцелярія Всесоюзної Ради знаходилася в Москві [9].

За деякими даними, в Україні євангельські християни-баптисти у 1940 р. мали близько 426 молитовних будинків, а в період окупації до 1942 р. їх кількість зростає до 2 778 [27 с. 285].

Наприкінці 1942 в Дніпропетровську (тепер м. Дніпро) відбувся з'їзд, на який прибули представники громад баптистів та євангельських християн з усієї України. На з'їзді було прийнято рішення про утворення Дніпропетровського Всеукраїнського об'єднання євангельських християн-баптистів. Головою було обрано Данила Даниловича Шаповалова (1909-1980 рр.), секретарем – О. І. Бордовського [50].

У тому ж 1942 р. у м. Житомирі був створений Всеукраїнський Союз Євангельських Християн Баптистів (ВСЄХБ) з центром в м. Рівне, головою обрано В. Гусарука. Також було рішення створити із трьох протестантських союзів України, єдиної «Вільної євангельської церкви України», який хотіли інтегрувати до Союзу федерацій вільних євангельських церков з центром у Берліні, але зі зміною подій на фронті здійснити це так і не вдалося [56].

З поверненням Радянської влади відновилися гоніння та переслідування. Практично все керівництво Всеукраїнського об'єднання

ЄХБ, а також багато активних членів євангельсько-баптистських громад було заарештовано.

Радянська влада також розпочала мобілізацію до армії. Оскільки деякі віруючі дотримувались пацифістських переконань то нерідко відбувалися розстріли за відмову служити в армії. Багато віруючих, які відмовлялися брати в руки зброю, були направлені до медсанбатів (медичних батальйонів), частин зв'язку, або на службу в тилу. Були також випадки позбавлення волі і навіть розстріли. Однак були й віруючі, які проходили військову службу в армії [50].

Після закінчення Другої світової війни була надія багатьох вірян на переродження радянської влади, але крім поповнення репресій жахливим випробуванням для громадян УРСР став черговий голодомор 1946-1947 рр. Як відомо вождю Й. Сталіну потрібна була надпотужна зброя, а для цього потрібні були великі кошти, які він хотів отримати від рабської праці селян колгоспників. Саме у 1949 р. пройшла успішне випробування атомна бомба [8 с. 112].

Під час війни відбулося зближення відомих діячів євангельських християн і баптистів, що призвело до утворення 1942 р. Тимчасової ради ЄХБ в Москві.

У 1944 р. в Москві відбулася нарада євангельських християн і баптистів за участі 45 делегатів. На нараді було прийнято рішення об'єднати церкви та утворити Всесоюзну Раду ЄХБ, також розроблено Положення про Союз ЄХБ, запроваджена система уповноважених (старших пресвітерів).

Головою Всесоюзної Ради ЄХБ було обрано Я. І. Жидкова, а О. В. Карєва – секретарем. Головним уповноваженим по УРСР було призначено О. Л. Андрєєва.

У 1945 р. до складу Союзу ЄХБ приєдналися п'ятидесятницькі церкви в Україні, а у 1946 р. на «Мукачівській конференції» було юридично оформлено приєднання 56 релігійних громад баптистів Закарпаття та 25 громад з групи вільних християн (дарбістів).

Також до складу Союзу ЄХБ були приєднані громади на теренах Західної України, що діяли у складі Союзу Церков Христових, головою якого був К. Ярошевич [26 с. 232 – 232; 37; 27 с. 478].

Практично всі ці входження до складу Союзу євангельських християн-баптистів були вимушеними та ініційованими з боку влади, яка перешкоджала діяльності окремих незалежних союзів, бажаючи створити один підконтрольний їй союз.

З іншого боку, наявність у складі Союзу ЄХБ груп, що відрізнялися своєю догматикою та мали відмінні від євангельських християн-баптистів погляди на деякі важливі богословські питання, призводило до деяких проблем у помісних церквах і викликало суперечки між представниками окремих груп [50].

Уповноважений Всесоюзної Ради ЄХБ в Україні Олексій Леонідович Андреев очолював духовний центр ЄХБ впродовж 1944 – 1965 рр. Він мав двох помічників та обслуговуючий персонал (управління справами, бухгалтерію). Одними з помічників старшого пресвітера були Пономарчук Д. І., Мельников М. М. та Міцкевич А. Й. Також у кожній області обирався старший пресвітер, який виконував керуючу роль над пресвітерами у помісних громадах.

За чисельністю громад Церква ЄХБ займала друге місце в СРСР після Православної Церкви. За деякими даними ВРЄХБ, у 1944 р. в Україні налічувалось близько 2174 діючих громад ЄХБ, а у 1947 р. – 1864 [9].

Кримська область була передана зі складу РРФСР до складу УРСР 1954 р., що означало входження до українського братства чотирнадцять кримських громад із близько 1400 членами.

У 1947 р. офіційний орган Союзу ЄХБ “Братський вісник” зазначав, що в Україні зосереджено найбільшу кількість союзних євангельсько-баптистських церков. Відбулося значне покращення становища віруючих, хоча бували й випадки арештів.

Починаючи з 1948 р. відбулось посилення переслідувань на віруючих. Для новостворених громад траплялись випадки у відмові і навіть в знятті з реєстрації, а на діяльність вже зареєстрованих розпочали накладати обмеження [50].

У середині 1940-х рр., після підписання «Серпневої угоди», на Півдні України виник рух «чистих баптистів», лідерами і проповідниками якого були О. І. Асін та М. Є. Зюбанов.

“Чисті баптисти”, відстоюючи непорушність євангельського віровчення, мали певний успіх в поширенні, але згодом залишились досить нечисленними групами, які не мали відчутного впливу на релігійні процеси в країні.

Була спроба організаційного об'єднання в Донецькій і Харківській областях, але вона не увінчалася успіхом, і з часом ці громади через різні причин практично втратили зв'язок між собою. Згодом керівників і відомих проповідників цього руху заарештували та засудили.

Також у цей період на Сумщині проповідником досконалості був так званий Корнієнко, який поширював це вчення серед колишніх громадах євангельських християн [9; 50].

У 1953 р. Йосип Сталін помер, і лідером країни став Микита Хрущов. Цей період в історії називають «хрущовською відлигою», з якою пов'язують саме засудження «культу особи» Сталіна. Проте саме в цей період розпочалось посилення тиску на релігійні об'єднання.

З 1958 р. були ухвалені таємні постанови радянського керівництва, які зобов'язували партійні, комсомольські та громадські організації розгорнути антирелігійну пропаганду, а також державним установам пропонувалося здійснити заходи, спрямовані на створення більш жорстоких умов для існування релігійних громад [13 с. 93].

У 1960-х рр. в Церкві євангельських християн-баптистів відбулося розділення, яке виявилось дуже серйозним і тривалим. У той час Всесоюзна Рада Євангельських Християн-Баптистів потребувала мудрих і

відповідальних служителів у помісних церквах. Деякі старші пресвітери не мали богословської освіти та достатнього духовного досвіду, що призвело до виникнення певних труднощів.

Пресвітера церков призначались, а не обиралися, що сприяло падінню авторитету ВРЄХБ. Між християнами віри євангельської та євангельськими християнами-баптистами також існували певні розбіжності, які загострювали взаємовідносини.

Важливим недоліком в діяльності ВРЄХБ було те, що значна частина церков залишилася неприєднаною до Союзу через відмови у реєстрації або її анулювання місцевою владою, на що ВРЄХБ не реагувала своєчасно.

У 1959 р. під тиском влади на пленумі ВРЄХБ було прийнято «Положення про Союз євангельських християн-баптистів в СРСР» та «Інструктивний лист старшим пресвітерам ВРЄХБ». Ці документи стали причиною для поділу в Союзі ЄХБ [26 с. 240].

Відповідно до затверджених документів, обмежувалось хрещення віруючих з 18 до 30 років. Проповідувати мали право лише пресвітери, члени виконавчого органу та ревізійної комісії. Під час богослужінь необхідно було уникати закликів до публічного покаяння, а також недопускати хорові виступи, виступи оркестру, декламації віршів. Однак пункт, який викликав найбільше обурення віруючих, була саме заборона допускати дітей на богослужіння [50].

У 1961 р. була створена Ініціативна група (з 1962 р. – Оргкомітет) з метою скликання Всесоюзного з'їзду ЄХБ. Керівництво ініціативної групи поставило за мету вихід з братства, звинувативши керівництво ВРЄХБ у малодушності і відступі від істини. Лідерами «ініціативників» стали О. Ф. Прокоф'єв і Г. К. Крючков, а також представники українських євангельських церков Григорій Вінс і Борис Здоровець. Відомо, що Ініціативна група мала вплив у Донецькій, Харківській, Луганській та ще деяких областях [26 с. 241 – 243; 50; 13 с. 174].

Восени 1963 р. у Москві відбувся з'їзд ВРЄХБ за участі 450 делегатів. На з'їзді був прийнятий та затверджений новий Статут ЄХБ, у якому були відсутні пункти, що викликали незгоду у віруючих, обрано склад Президії ВРЄХБ. Я. І. Жидкова обрано головою ВРЄХБ, а генеральним секретарем – О. В. Карєва. Представники оргкомітету сприйняли з'їзд негативно та не визнали його [26 с. 243 – 246; 50].

В Україні (кін. 1950-х рр.) внаслідок пробудження серед молоді було нелегально утворено Союз молоді ЄХБ із центром в Одесі. Молодь Союзу займалась активною євангельською діяльністю.

На початку 1960-х років до нової редакції Кримінального кодексу УРСР було включено спеціальну статтю (стаття 138). Кримінальна відповідальність передбачала виправні роботи терміном до року чи штрафом у розмірі до п'ятдесяти рублів, а за вчинення повторного правопорушення вже передбачалося позбавленням волі на строк до трьох років.

Віруюча людина не могла розраховувати на керівну посаду на роботі, її могли будь-якої миті звільнити, а також позбавити можливості навчання у вищому навчальному закладі. Якщо він все-таки вступав на навчання, будь-якої миті його могли відрахувати [50].

У 1964 р. партійна верхівка усунула від влади Хрущова, новим лідером країни став Леонід Брежнєв (термін правління 1964 – 1982 рр.) цей час відомий як період застою. Для євангельських віруючих, які були зареєстровані на підставі «Серпневої угоди», цей період був відносно спокійним для тих, хто навчився жити в умовах, які диктувала держава [13 с. 94].

У Москві (1965 р.) відбулася нелегальна Всесоюзна нарада членів Оргкомітету, новоутворений Союз ЄХБ очолила Рада Церков, затверджено Статут Союзу., очільником став М. Т. Шаптала.

У Москві (1966 р.) відбувся Всесоюзний з'їзд ЄХБ. Найголовнішим питанням було саме відновлення єдності з віруючими, що вийшли із Союзу.

На цьому з'їзді очільники, які підписали документи 1959 р., принесли відкрите покаєння та визнали свої помилки, навіть вирішили створити

комісію з примирення, до складу якої увійшло п'ятнадцять авторитетних братів. Затвердили віровчення, яке було розроблене І. В. Каргелем ще 1913 р. та внесені зміни до Статуту Союзу.

Робота комісії з примирення мала позитивні результати. Відомо, що до Союзу під керівництвом ВРЄХБ, повернулась велика кількість “відокремлених” у Кіровоградській, Харківській та Житомирській областях.

Після смерті О .Л. Андрєєва (1966 р.) старшим пресвітером по Україні був призначений Микола Миколайович Мельник., який з 1956 р. служив заступником старшого пресвітера в Україні [26 с 246 – 248; 50].

У 1970-х рр. відбулася відносна стабілізація внутрішнього життя в помісних церквах, помітно поживалася духовна праця, з'явилися представники нового покоління служителів.

Почали з'являтися “автономні церкви”, тобто ті, що вийшли з Ради Церков, але не приєдналися до ВРЄХБ. Рада Церков негативно поставилася до факту їхньої появи, звинувативши ці церкви у зраді та компромісі з державною владою. Реєстрація призводила до розколу в багатьох автономних церквах; керівництво звинувачувалось у зраді, молодь залишала громади, залишаючись вірними Раді Церков [26 с. 249 – 251; 50].

Деякі віруючі, які перебували під керівництвом ВРЄХБ, практично не виконували його вказівок. Вони організували нелегальні недільні школи, а також займалися іншою церковною діяльністю.

У Харкові (1966 р.) при помісній церкві було організовано жіночий гурток до якого увійшло 30-40 сестер, не зважаючи на те, що жіноча робота в церквах заборонялась законодавством. Вони допомагали хворим, здійснювали вивчення Біблії та відвідували будинки для людей похилого віку, самі шили одяг та білизну. У 1970 р. вони почали проводити спеціальні сестринські служіння.

У 1974 р. українське євангельсько-баптистське братство очолив Яків Кузьмич Духонченко, який з 1968 р. служив старшим пресвітером Запорізької області, а з 1971 р. був членом ВРЄХБ. Того ж 1974 р. його було

обрано заступником Голови ВРЄХБ, а з 1975 р. він став членом Генеральної ради Всесвітнього союзу баптистів. Під його керівництвом було здійснено роботу з перекладу Нового Завіту та Псалтиря українською мовою та виконано велику роботу щодо зміцнення євангельсько-баптистських церков України [50].

Відомим діячем, Генеральним секретарем Ради Церков, був Георгій Вінс, який 1975 р. був засуджений на п'ять років позбавлення волі, а також заслання. Г. Вінса позбавили радянського громадянства і вислали за кордон.

Г.П.Вінс здійснив ряд зустрічей з лідерами закордонних держав, у тому числі з президентом США Р.Рейганом, а також було створене Закордонне представництво Ради Церков з метою інформування світової громадськості про дійсне становище віруючих в СРСР.

У 1985 р. відбувся черговий з'їзд Союзу ЄХБ під керівництвом ВРЄХБ. На з'їзді було затверджено віровчення Союзу ЄХБ, а головою обрано В. Ю. Логвиненка [29 с. 418 – 419].

До початку вторгнення радянських військ на території Західної України активно діяв п'ятидесятницький Союз ХВЄ. Станом на 1939 р. він налічував близько 300 громад, основну кількість яких складали українці. Загалом, польська влада не чинила суттєвих перешкод для діяльності, якщо громади чи союзи діяли в рамках закону.

Союз християн віри євангельської виконував функції загального керівництва, консультування, видавництва духовної літератури, а також забезпечував музичну й богословську освіту. Територія Західної України була поділена на райони, діяв Союзний комітет до якого входили керівники районних комітетів, а також в самих районах звершувалась справа євангелізації та духовна праця.

У міжвоєнний період п'ятидесятницький рух у Західній Україні активно поширювався, проте Друга світова війна вплинула на подальший розвиток. Центр Союзу ХВЄ та його керівництво опинилися на території,

зайнятій німецькими військами. Згодом Союз ХВС Польщі був заборонений, а відомогодіяча Густава Шмідта заарештовано [13 с. 72].

Церква християн євангельської віри на території Центральної та Східної України діяла в умовах підпілля через репресії радянської влади. Значно покращилося становище з приходом окупаційної влади, коли значна кількість церков відновила свою діяльність. За деякими радянськими даними, у 1942-1942 роках лише в Дніпропетровській області діяло близько 14 громад. У 1942 р. виникла потреба в організації, тому було подано клопотання до окупаційної влади про відновлення діяльності Союзу ХВС, і згодом отримано дозвіл на проведення з'їзду.

Восени 1942 р. в м. П'ятихатки відбувся з'їзд ХСВ під назвою «Обласний Собор єпископської Церкви Християн Євангельської Віри». Було прийнято рішення відновити колишній Всеукраїнський Союз ХСВ, який отримав назву «Єпископальна церква християн євангельської віри». Керівним органом стала «Єпископська колегія», головою якої обрали Г.Г. Понурка, а його заступниками – А. І. Бідаша та Д. І. Пономарчука з центром правління в м. П'ятихатки.

З відновлення Союзу було розпочато плідну працю з його розбудови. У листопаді 1942 р. на з'їзді в П'ятихатках були організовані чотири географічних райони: Дніпропетровський, який очолив Д. Боюн; Дніпродзержинський – Д.І. Пономарчук; Олександрійський - Д. Труханов; П'ятихатський – А. І. Бідаш. Інші громади, що знаходилися в Київській, Сумській, Сталінській, Вінницькій та Курській областях, керувалися Єпископальною колегією [9; 13 с. 87 - 92; 27 с. 291 - 294; 56].

За три роки релігійної діяльності Д. Пономарчук та Г. Понурко провели чотири з'їзди Союзу ХВС, активізовано діяльність понад 350 громад, рукопоклали служителів, і кількість членів значно зросла [56].

З поверненням радянської влади на територію України керівники Всеукраїнського Союзу ХСВ прийняли рішення про його ліквідацію, а

значна частина служителів і церковперейшла в підпілля, опинившись у нелегальному становищі [27 с. 299].

Відомо, що найвпливовішими п'ятидесятницькими конфесіями були християни євангельської віри (ХЄВ) і християни віри євангельської (ХВЄ), а менш впливовими течіями були євангельські християни у дусі апостольському (ЄХДА), євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи (ЄХПС), євангельські християни святі сіоністи (ЄХСС), суботствующі п'ятидесятники (СП) [13 с. 95].

Влітку 1945 р. А. Бідаш, Д. Пономарчук та П. Шокало були запрошені до Києва для обговорення питання легалізації. Уповноважений П. Вільховий запропонував об'єднати громади ХЄВ із громадами ЄХБ [27 с. 301].

У Москві (1945 р.) відбулася нарада, на яку запросили провідних керівників п'ятидесятників зі Сходу та західної частини СРСР. Відбулося підписання «Серпневої угоди» про об'єднання християн віри євангельської з євангельськими християнами і баптистами.

Зі сторони ВРЄХіБ – Я. Жидков, О. Карєв, І. Голяєв, М. Орлов, О. Андрєєв; зі сторони ХЄВ – Д. Пономарчук і А. Бідаш; зі сторони ХВЄ (західна Україна) – І. Панько і С. Вашкевич.

Згідно з умовами «Серпневої угоди» п'ятидесятники об'єднувались з громадами євангельських християн і баптистів в єдиний союз, маючи спільний керівний центр у м. Москві та єдину касу. Старші пресвітери, пресвітери та диякони залишалися в духовних званнях, які вони носили до об'єднання. Обидві сторони визнають, що різні мови є одним із дарів Духа Святого, даних не всім, а лише деяким. Вони дійшли згоди утримуватись від незнайомих мов в громадських зібраннях. Було рекомендовано християнам віри євангельської вести виховну роботу щодо звичаю обмивання ніг для досягнення єдиного розуміння в цьому питанні [57; 13 с. 96].

За офіційними даними, до ВРЄХБ у 1945 р. приєдналося понад 25 тис. членів і більше ніж 400 п'ятидесятницьких громад. У 1947 р. секретар

ВРЄХБ О. Карєв повідомив, що в Союз увійшла більшість п'ятидесятників України [27 с. 332].

Після підписання «Серпневої угоди» у 1946 р. розпочали відсторонювати від служіння п'ятидесятницьких очільників: К. Капінус, К. Кружко та П. Тараненко. Від служіння в П'ятихатській церкві був відсторонений Афанасій Бідаш. Це спричинило вихід християн євангельської віри зі складу ВРЄХБ, а також категоричне небажання приєднуватись [27 с. 324].

Історія п'ятидесятників, які відмовилися від об'єднання з ВРЄХБ, пов'язана з лідерами Київського єпископату – Іваном Антоновичем Левчуком та Віктором Івановичем Бєлих.

Відчуваючи тиск з боку баптистів, невеликі групи київських п'ятидесятників почали проводити власні зібрання на квартирах. У 1947 р. до столиці прибув пресвітер Федір Іщенко, який фактично оформив остаточне розділення київських об'єднаних ХЄВ. За короткий час загальна кількість нелегальних київських п'ятидесятників зросла до 100- 150 осіб. Після від'їзду з Києва Ф. Іщенка керівником став Іван Левчук (жовтень 1947 р.) [27 с. 392 – 394].

У 1948 р. в м. Дніпродзержинську (сьогодні м. Кам'янське) відбулася розширена нарада служителів ХВЄ, на якій була написана заява до керівників Союзу євангельських християн-баптистів і Радянського уряду про категоричні наміри перебувати в окремому самостійному союзі. Незабаром 15 учасників наради було репресовано на різні терміни [13 с. 104; 27 с. 395 – 410].

Делегатів наради 1948 р. засудили до різних термінів виправно-трудових таборів: Штефана Циганюка та Михайла Чухрія засудили до 5 років позбавлення волі; Порфирій Ільчук та Іван Левчук отримали по 10 років таборів; Віктор Бєлих відбував 8 років покарання; єпископи Афанасій Бідаш та Пилип Шокало були засуджені до 10 років і відбували покарання у таборі для інвалідів та непрацездатних політичних в'язні.

З'їзд 1948 р. у Дніпродзержинську ознаменував початок масового виходу п'ятидесятницьких громад із ВРЄХБ. Церкви п'ятидесятників були змушені вести підпільну діяльність, організовувати богослужіння у квартирах та приватних будинках [27 с. 410].

Після арешту В. Бєлих, А. Бідаша та І. Левчука керівництво п'ятидесятницьких громад очолив М. С. Каленик. Було утворено Місіонерський центр, який став центральним органом п'ятидесятників в Україні та проіснував до 1950 р. [13 с. 105]

Відомо, що керівники «Центру» займалися місіонерською діяльністю, роз'їжджаючи по областях України та організовуючи незареєстровані громади. За деякими даними, кількість членів церков зросла з приблизно 511 до 1500 осіб.

«Місіонерський центр» був ліквідований МДБ 1950р.: було заарештовано 28 осіб. Значна частина п'ятидесятників Рівненської області була змушена приєднатись до ВРЄХБ, а деякі нелегальні громади тимчасово припинили своє існування.

Після смерті Й. Сталіна (1953 р.), розпочалися незначні зміни у політиці уряду СРСР щодо релігії, розпочали звільняти в'язнів засуджених за релігійними мотивами. Серед звільнених були відомі очільники церков ХЄВ та ХВЄ: Гаврило Понурко та Ільчук Порфирій.

У 1953 р. в Житомирській області було утворено нелегальний п'ятидесятницький центр, активним діячем якого був Олександр Гула. Служителі центру піклувалися духовним рівнем громад та належною підготовкою проповідників, було підготовлено «Посібник для служителя». Вже 1954 р. керівники нелегального центру зазнали репресій. Петра Кузьмича, Олександра Гулу та ще четверо осіб було заарештовано органами держбезпеки і засуджено до 10 років виправних таборів [27 с. 415 – 419].

Всесоюзна Рада ЄХБ (1954 р.) підтвердила своє рішення про виключення з числа членів громад п'ятидесятників, які не виконують положень «Серпневої угоди».

Згодом розпочалось об'єднання п'ятидесятників з метою створення окремого союзу, цьому сприяло також повернення з ув'язнення А. Бідаша, В. Белих та І. Левчука. Також було порушене питання про вихід усіх п'ятидесятників зі складу Союзу ЄХБ на підставі догматичних розбіжностей. Однак цього не сталося, можливо, через те, що, вийшовши з офіційного союзу, віруючі опинилися б в опозиції до державної влади [50; 13].

У м. Харкові (1956 р.) відбувся неофіційний з'їзд представників церков ХВС, на якому фактично було проголошено створення незареєстрованого Союзу християн віри євангельської СРСР. Делегати прибули з шести областей України, кількох областей Росії та Молдови.

На з'їзді були обрані керівні органи Союзу: Рада Єпископів та Правління Єпископів. Головним єпископом було обрано А. І. Бідаша. Уся територія СРСР була поділена на 38 регіонів. У кожному з регіонів правління ХВС створювались регіональні правління, обирались єпископа та старші пресвітери, а також було затверджено «Догмати християн віри євангельської».

Невдовзі (1957 р.) було заарештовано велику кількість проповідників та священнослужителів ХВС: Бідаш Афанасій Іванович та Кружко Кирило Степанович отримали по 10 років виправно-трудоих таборів. Коріняк Федот Петрович був засуджений на 3 роки таборів, а Левчук Іван Антонович— на 5 років. Основну відповідальність за розвиток нелегального братства взяв Віктор Белих, який також був засуджений у 1959 р. на 10 років таборів. Загалом, у період з 1950 до 1960 рр., органами держбезпеки було заарештовано близько 670 керівників п'ятидесятників [27 с. 428 – 439].

Після прийняття постанови ЦК КПРС у 1954 р. «Про великі недоліки в науков-атеїстичній пропаганді та заходи її поліпшення» та у 1962 р. «Інструкції щодо застосування законодавства про культури» розпочався новий період переслідувань віруючих.

За деякими даними, у 1948 р. діяло близько 420 незареєстрованих п'ятидесятницьких громад, а на початку 1956 р. їхня кількість зросла до 600.

Відомо, що до 1958 р. кількість громад, що не входили до складу ВРЄХБ, зросла до 654 та налічувала біля 17 тис. осіб. Однак, через проведенням розкольніцької роботи спецслужб, до 1959 р. кількість незареєстрованих громад зменшилася [13 с. 107; 27 с. 438].

Після арешту Віктора Бєлих у 1958 р. незареєстрованих п'ятидесятників очолили Іван Южаков, Микола Камінський та Яків Приходько. Згодом до Ради служителів був долучений Михайло Іванов, який до 1966 р. став відомим як лідер п'ятидесятницького об'єднання в Радянському Союзі. Завдяки своєму авторитету очолюване ним Київське братство почали називати «Братство Іванова».

У цілому, в другій половині 1960-х — 1970-х рр. ключову роль в управлінні незареєстрованими п'ятидесятниками СРСР грав центр у м. Києві, який здебільшого називали «київським єпископатом» [27 с. 449 – 452].

Рада у справах релігій при Раді Міністрів СРСР у 1968 році дала дозвіл на реєстрацію п'ятидесятницьких громад на правах автономії, за умови дотримання всіх вимог радянського законодавства.

На межі 1960–1970-х рр. процес автономної реєстрації відбувався дуже повільно. Однак у 1970-х рр. цей процес все ж зрушив з місця. Першими зареєструвалися громади на Півдні України, а згодом — у Центрі та західних областях. У 1970–1971 рр. відбулися з'їзди цих громад у Запоріжжі, Києві та Маріуполі, де було обрано керівний центр Союзу автономно зареєстрованих церков — Раду пресвітерів.

До складу Ради пресвітерів від України увійшли В. Озеруга (Київ), М. Решиковець (Харків), Ф. Вознюк (Каховка), Я. Кобилінський (Запоріжжя), В. Кравчук (Миколаїв), П. Сердиченко (Ізмаїл).

На межі 1970–1980 рр. кількість автономних церков ХВЄ в Україні зростала. Спостерігався ріст релігійної активності у створенні хорів, оркестрів та в проповідницькій діяльності. У другій половині 1980-х рр. Братство церков ХВЄ, зареєстрованих автономно в Україні, налічувало близько 200 церков [27 с. 452 – 455].

Впродовж кількох десятиліть віруючі зазнавали знущань та принижень, різного роду репресій, були скалічені долі сотень сімей. Щоб уникнути цього в майбутньому, у п'ятидесятницьких колах (1970-ті рр.) розпочали поширюватися еміграційні ідеї. Віруючі, які заявили про бажання покинути Радянський Союз і виїхати за кордон, потрапили під особливу увагу та тиск радянської системи.

В цілях підриву еміграційної кампанії органами КДБ спільно з місцевим партійним і радянським керівництвом здійснювалася робота щодо схилення п'ятидесятників до відмови від своїх заяв на виїзд.

Центром боротьби за еміграцію в Україні можна вважати Рівненщину, адже тут цей рух розвивався найактивніше. У 1977 р. були написані перші 20 еміграційних заяв, які було доставлено за кордон. Із такими ж заявами до них приєдналося ще майже 100 членів громад п'ятидесятників. Заяви вирішили писати у трьох екземплярах: один відправили за кордон, другий — у Верховну Раду СРСР, третій — залишився в підпільному архіві.

У Києві 1978 р. США відкриває своє консульство. Зустрічі на території консульства були досить важливими для п'ятидесятників. Консулу посольства Девіду Соурцу було передано звернення від близько 1100 віруючих до п'ятидесятницького з'їзду в Лос-Анджелесі, а також документи про становище віруючих, які проходили службу в армії. Дипломат запевнив відвідувачів, що зробить усе можливе для організації їхнього виїзду.

Біля тисячі п'ятидесятників у 1977 р. заявили про бажання покинути СРСР, а в 1979 р. їхня кількість зросла до 30 тис. осіб. За даними Комітету державної безпеки на 1 березня 1978 р. в Україні подали заяви на виїзд 639 сімей п'ятидесятників.

У м. Рівне (1980 р.) відбулася конференція з питань еміграції, на якій були присутні п'ятидесятники з України та Білорусі. І лише 1988 р. ці питання набули такого масштабу, що еміграцію за релігійними мотивами було дозволено [13 с. 218 – 236].

У листопаді 1982 р. помер Генеральний секретар ЦК КПРС Леонід Брежнев, а новим лідером було обрано Юрія Андропова, а згодом Костянтина Черненко, які через важкий стан здоров'я швидко померли.

З 1985 р. керівником СРСР став Михайло Горбачов, який оголосив про перебудову: зросла політична активність народу, були сформовані масові національні рухи [13].

На початку 1980-х рр. «Київський єпископат» незареєстрованих п'ятидесятників поширив свій вплив по всій території СРСР. Братство очолювали близько 40 єпископів.

Часи горбачовської перебудови відкрили нові можливості для віруючих. Розпочали зводитися на приватних ділянках намети легкої конструкції для євангелізації та богослужінь. Віруючі почали проповідувати Євангеліє, відвідувати лікарні, військові частини та в'язниці. Міжнародні християнські місії почали надавати велику кількість духовної літератури для євангелізації.

У Київській області 1988 р. Олександр Романюк та Іван Олексієнко заснували одну з перших музично-євангелізаційних команд незареєстрованого Союзу ХВС. Гурт проводив євангелізаційні заходи по всій території України.

У 1988 р. була скасована інструкція «Про застосування законодавства про релігійні культу», а з нею й заборона п'ятидесятництва. У липні того ж року було створено Оргкомітет з відновлення легальної діяльності Союзу християн віри євангельської. У травні 1989 р. була подана заява керівництва ХВС на адрес Президії ВРЄХБ з проханням про вихід п'ятидесятницьких громад зі складу Ради ЄХБ. Пленум ВРЄХБ задовольнив прохання п'ятидесятників. За деякими даними, на момент виходу у складі ВРЄХБ налічувалося близько 300 п'ятидесятницьких громад.

25-26 травня 1990 р. у м. Коростень відбувся Всеукраїнський з'їзд християн віри євангельської, на який прибули представники з 430 громад України. На з'їзді було проголошено відновлення Всеукраїнського Союзу

християн євангельської віри, а також обрано старшого пресвітера України – Миколу Мельника.

У 1990 р. виникло п'ятидесятницьке об'єднання – Союз вільних церков християн євангельської віри. У Союз увійшли окремі п'ятидесятницькі громади, що вийшли з-під опіки Ради ЄХБ, а також деякі автономно зареєстровані громади. Організаційним ініціатором заснування був колишній член ВРЄХБ Володимир Глуховський [27 с. 383 – 387].

Період 1930-х років для Церкви адвентистів сьомого дня ознаменувався гоніннями та репресіями. Багато громад були змушені припинити свою діяльність.

З початком Другої світової війни ставлення до німців в СРСР загострилося, адже значну частину членів Церкви АСД становили представники німецької національності. Радянське керівництво, вбачаючи в них загрозу, видало наказ про переселення німців з Південної України у райони Сибіру [55 с. 21].

Багато адвентистів служили в Червоній армії в медичних частинах, працювали перекладачами, водіями, військовими музикантами, потрапляли пораненими до фашистського полону. Багато з них відмовлялися нести зброю та були призначені працювати на будівництві військових і цивільних об'єктів, у шахтах та на лісоповалі.

Починаючи з 1942 р., в СРСР ставлення до віруючих та Церкви почало змінюватися. Як тільки з'явилася така можливість, Г. А. Григор'єв узявся за організацію Всесоюзної Ради Адвентистів Сьомого Дня. Для цього були запрошені Павло Мацанов як заступник голови ВРАСД, Федір Мельник із Мелітополя, Олексій Галаджева, який повернувся з в'язниці і став секретарем-скарбником Всесоюзної Ради, а також Василь Яковенко став п'ятим членом Ради, як колишній керівник Церкви АСД в Україні у повоєнні роки.

Уже в 1943 р. діяльність Всесоюзної Ради Адвентистів Сьомого Дня (ВРАСД), яку очолював Г. А. Григор'єв, була практично відновлена та

визнана з боку влади. Її діяльність не обмежувалася лише відновленням центрального керівництва.

Згодом була сформована організаційна структура адвентизму в СРСР — від місцевих об'єднань та громад до республіканських союзів. У цей час утворювалися нові громади, спостерігалось збільшення кількості віруючих, які приймали адвентистське віровчення [15].

Церква адвентистів сьомого дня у повоєнний період активізувала свою діяльність. Всесоюзна Рада АСД мала свій видавничий центр, канцелярію, а також казну. Головою ВРАСД у 1944–1953 рр. був Василь Яковенко. Він мав двох помічників, а в кожній республіці та області обирався уповноважений старший пресвітер [9].

У 1952 р. помер голова ВРАСД – Григорій Григор'єв. Новим очільником Церкви АСД було обрано Павла Мацанова. Керівництво з насторогою сприйняло нового адвентистського лідера, оскільки він приїхав із Латвії, і за ним почали пильно стежити, майже за кожним його кроком на посаді голови ВРАСД [45 с. 41].

Також відбулося невелике перегрупування кадрів. Василій Яковенко переїхав із Києва до Москви. На його місце старшого проповідника було призначено Федора Мельника.

У 1954 р. Радою у справах релігії Павлу Мацанову було висунуто звинувачення у надто частих хрещеннях у московській громаді, зв'язках із незареєстрованими громадами та наданні допомоги сім'ям, які постраждали в роки репресій. Він був позбавлений реєстраційного посвідчення голови ВРАСД.

У квітні 1955 р. у Москві було скликано розширений пленум Всесоюдної Ради АСД, на якому Степана Кулижського було обрано головою ВРАСД, Олександра Парасея — секретарем-скарбником, а А. Чолдерса (з Латвії) та О. Галаджева — членами Ради. Як показали подальші події, завершення цього пленуму стало початком кризи, яка тривала понад 25 років [45 с. 33 – 34].

Організаційні питання, пов'язані зі створенням нового центру, спричинили деякі непорозуміння між адвентистськими очільниками, адже Церква АСД у Радянському Союзі була відділена від всесвітнього керівництва (Генеральної Конференції) приблизно 65 років (з 1911 до 1975 рр.). Востаннє делегати були присутні на з'їзді Генеральної Конференції у 1911 р.

Рішення, прийняті на пленумі ВРАСД у Москві, викликали обговорення в лавах адвентистських громад. Більшість служителів та пересічних віруючих вважали рішення пленуму незаконним, ухваленим під тиском Ради у справах релігій, і продовжували визнавати Павла Мацанова лідером адвентизму в Радянському Союзі. Почав формуватися новий духовний центр адвентизму [45].

Зміцнення авторитету Церкви АСД змусило радянський режим знову застосувати репресивну політику. У грудні 1960 р. рішенням радянського уряду Церква АСД в особі її Всесоюзної Ради була оголошена порушником законодавства, що означало її фактичну заборону. Майно, фінанси, документація канцелярії та архів Церкви були конфісковані. Церква АСД у СРСР стала нелегальною організацією і була змушена перейти в підпілля [45 с. 46; 28].

Незважаючи на те, що 60-ті роки для адвентистської церкви в Україні були складними її лідери мігрували з регіону в регіон, щоб відродити релігійну активність.

Відновленням структури адвентистського руху займалися Степан Кулижський, Дмитро Колбач, Абрам Васюков. У Києві та Криму цим займався Петро Сільман; в Одесі – Адам Лікаренко; Олександр Павлюк на Волині; Микола Вовк і Степан Смик в Галичині [28].

Адвентистські громади були змушені вести автономну напівлегальну діяльність, зазнаючи переслідувань з боку влади та органів КДБ. Деякі громади залишилися без керівництва після ліквідації Всесоюзної Ради АСД. Для Церкви настали тяжкі випробування. Більшість керівників центру

займалися нелегальною діяльністю, а конфлікти, що виникали між членами громад, лише поглиблювали розкол серед адвентистів [15].

У м. Києві (1965 р.) відбулася нелегальна нарада, на якій були присутні близько 180 проповідників адвентизму з різних духовних центрів. Відомо, що духовний центр, який отримав назву «Рада старших братів» або «Корпус проповідників» і який очолював П. Мацанов, об'єднував на той час майже дві третини всіх громад, і, відповідно, пасторів також було більше, тому під час голосування перемога мала бути на їхньому боці.

Емісари "Корпусу" почали втручатися у справи громад АСД і проголосували за виключення служителів у громадах, які звинувачувалися у церковній кризі. Таким чином, духовного сану та звання було позбавлено відомих пасторів Церкви, а їх самих передано на суд місцевої громади з рекомендацією виключити. Навіть колишнього голову ВРАСД С. Кулижського було позбавлено звання «старшого брата» [45 с. 45 – 50; 15].

Після наради керівники звернулися до Української Ради у справах релігії і отримали дозвіл на проведення діяльності в областях з метою виконання прийнятих рішень. Першою була обрана Чернівецька область, оскільки там була численна кількість адвентистів та сильний опір опозиції.

Наступні два роки після київського з'їзду були не дуже втішними для Церкви АСД, адже діяльність Павла Мацанова та 12 відомих проповідників, які намагалися «навести лад» у Чернівецькій області, призвела до трагічних результатів. Братів-проповідників звинувачували, зачитуючи рішення з'їзду, а самі члени Церкви були незадоволені. Для деяких це було обуренням, і справа доходила навіть до бійок [45 с. 49].

Крім вищезгаданих напрямків, в адвентистському русі в СРСР у ті роки існував ще один, на чолі з О. Ф. Парасеєм. Лідери цього напрямку виступали з закликом до миру, злагоди та єдності всіх адвентистів сьомого дня і намагалися подолати розкол та зміцнити адвентистський рух [15].

Період 1973-1974 років. ознаменувався новими переслідуваннями та репресіями. За нелегальну літературну діяльність було засуджено пастора

Львівської громади М. А. Жукалюка у Київській області — Т. Микитюката В. Сульженко, а також відбулися обшуки та конфіскована релігійна література. На захист віруючих виступила міжнародна громадськість, ширився правозахисний рух [45 с. 56 – 57; 28].

На той час обидва духовних центри Церкви АСД структурно сформувались. Вся територія колишнього СРСР була поділена на географічні регіони, так звані уніони. Здійснювалися регулярні переміщення служителів, друкувалася різна література, проводилася місіонерська робота.

До відомих церковних діячів духовного центру Всесоюзної Ради АСД в Україні належали: С. П. Кулижський, який пізніше передав кермо влади П. І. Кулакову, О. Г. Кацель, О. Ф. Парасей, І. С. Бондар.

Другий духовний центр не мав офіційної назви і називався по-різному: «корпус проповідників», «старійшини» та «старші брати». До Ради центру входили: П. А. Мацанов, П. Г. Сільман, М. А. Жукалюк (президія), а також з керівного регіону України до Ради входили очільник: Д. К. Колбач (пізнішого замінив М. А. Жукалюк), В. С. Нейкурс, І. В. Химинець [45 с. 55].

У 1975 р. у Відні відбувся 52-й всесвітній форум адвентистів сьомого дня, на який із Радянського Союзу прибули сім делегатів. Представником з України був О. Парасей, який був обраний членом Виконавчого Комітету Генеральної Конференції. Це була історична подія для відновлення відносин з Генеральною Конференцією [45 с. 57 – 60].

На той час в Україні нелегальний центр із штаб-квартирою в м. Харкові під керівництвом Павла Мацанова, налічував близько 40 % адвентистів у СРСР. Українські проповідники Церкви, бажаючи миру та об'єднання, почали докладати зусиль до примирення сторін, хоча було зрозуміло, що подолати розкол буде нелегко.

У м. Києві (1976 р.) відбулася двостороння зустріч представників адвентизму з різних духовних центрів (М. А. Жукалюк, О. Ф. Парасей, І. С. Бондарі інші). На з'їзді були розглянуті та прийняті

важливі рішення щодо об'єднання Церкви АСД в Україні. Для громад адвентистів сьомого дня в Україні було записано та розіслано десять принципів миру [45 с. 68].

Десять учасників зустрічі у 1977 р., за прийнятим рішенням, повинні відвідати адвентистські громади в Чернівецькій, Вінницькій, Хмельницькій, Черкаській та інші області з метою примирення. Переважно з великою радістю в громадах приймали цих братів, вважаючи їх довгоочікуваними вісниками миру [45 с. 70].

Таким чином, у 1978 – 1979 рр. відбувалися зустрічі з керівниками громад в різних областях, а також постало питання обрання старших проповідників.

Старшими проповідниками було обрано: М. М. Луцьо (Закарпатська область), В. І. Пролінський (Донецька та Ворошиловградська область), П. Г. Панченко (Одеська та Миколаївська область), М. А. Жукалюк (Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська області), П. Л. Бурило (Волинська та Рівненська область), І. А. Вишневський (Херсонська, Кримська та Кіровоградська області), П. Г. Тітков (Харківська, Полтавська та Дніпропетровська області) [45 с. 104].

У 1979 р. в м. Києві відбулася нарада проповідників, і саме цей рік можна вважати початком функціонування республіканської (уніонної) організації в Україні. На цій нараді неофіційно було обрано тимчасове керівництво, назване ініціативною групою до якої увійшли М. А. Жукалюк, О. Ф. Парасей, В. І. Пролінський. Відомі проповідники об'єдналися з метою працювати в одній команді.

Також з візитом в Україну 1978 р. прибув президент Генеральної Конференції Роберт Пірсон у супроводі віце-президента Альфа Лоне. Це було радісною подією – прибуття проповідника такого рівня.

У молитовному будинку Київської громади було багато присутніх, оскільки сюди приїхали представники з більшості громад України. У

присутності президента всесвітньої Церкви АСД ще раз було продемонстровано факт об'єднання [45 с. 70 – 72].

Своє продовження процес об'єднання та централізації діяльності Церкви АСД отримав на міжреспубліканській нараді 19 червня 1985 р. в Тулі, за участі 31 представника майже з усіх обласних та республіканських регіонів СРСР і яку очолювали два керівники: М. П. Кулаков та М. А. Жукалюк. На цій нараді було створено Міжреспубліканську Координаційну Раду на чолі з М. П. Кулаковим та її помічником М. А. Жукалюком.

У листопаді 1987 р. відбулася нарада старших проповідників, на якій було прийнято рішення про перевибори в об'єднаннях (конференціях). Інститут старших проповідників з обранням голів та секретарів поступово скасовувався.

13 травня 1987 р. відбулася остання нарада інституту старших проповідників. На з'їзді були змінені назви деяких об'єднань з урахуванням географічного поділу: Вінницьке об'єднання перейменовано на Подільське з центром у Вінниці; Волинсько-Рівненське — на Волинське з центром у Луцьку; Донецьке — на Східноукраїнське з центром у Донецьку; Києво-Черкаське — на Центральнуукраїнське з центром у Києві; Одесько-Кримське — на Південноукраїнське з центром в Одесі; Львівське — на Західноукраїнське з центром у Львові [45 с. 90; 28].

Отримавши офіційний дозвіл на проведення з'їзду, керівники Церкви АСД в Україні організували в м. Києві IV Всеукраїнський з'їзд за участі 194 делегатів з різних регіонів України. На з'їзді були внесені зміни до Статуту Церкви, М. А. Жукалюка було обрано головою Республіканської (Уніонної) Ради.

У 1990 р. в м. Індіанаполіс (США) відбулася 55-та сесія Генеральної Конференції, під час якої було проголошено створення Євро-Азійського дивізіону Генеральної Конференції АСД. Першим президентом Радянського дивізіону і водночас віце-президентом Генеральної Конференції був

одногосно обраний М. П. Кулаков, а секретарем був обраний служитель з України В. П. Крушеніцький.

З того часу Церква АСД в Україні перестала бути асоціацією адвентистських громад і офіційно була визнана Українською Уніонною Конференцією АСД [45 с. 93 – 96].

Отже, період 1939-1991 рр. для протестантських деномінацій в Україні був добою змін і викликів. Протестантські рухи пройшли через період репресій та переслідувань, зумовлених тоталітарними режимами, однак це не змусило їх зникнути. Підпільна діяльність стала необхідною умовою виживання та збереження релігійних цінностей.

Під час Другої світової війни на окупованих територіях активізувалося релігійне життя: відкривалися церкви, проводилися з'їзди та інші заходи, що сприяли розвитку релігійних громад. Однак із поверненням радянської влади відбулися значні зміни в релігійній політиці. Було створено Союз Євангельських Християн-Баптистів (СЄХБ) і Всесоюзну Раду Адвентистів Сьомого Дня (ВРАСД). Інші протестантські течії, зокрема п'ятидесятники, були зобов'язані приєднатися до СЄХБ, що відповідало загальній стратегії радянської влади щодо централізації та контролю релігійних організацій. Відповідно ті протестантські течії, які не увійшли до визнаних владою релігійних організацій зазнавали гонінь та репресій.

Друга половина ХХ століття, особливо з початком перебудови у 1980-х роках, стала часом нового відродження протестантських деномінацій. Відкриття до публічного життя та можливість легалізації релігійних спільнот дали поштовх для стрімкого зростання протестантських церков.

2.2 Протестантизм в незалежній Україні

Протестантські течії в роки незалежності України змогли відкритіше ставитися до суспільства та держави. Умови їхнього існування в тоталітарній радянській державі зумовлювали їхню закритість щодо суспільства. Правове визнання цих течій як церков та релігійних організацій сприяло формуванню відкритості до світу й активному входженню в громадське життя.

За роки незалежності України такі течії протестантизму, як п'ятидесятництво, баптизм, адвентизм зросли у 3-5, а то й у 7 разів. Темпи поповнення громад новими членами був найвищим в 1991-1995 роках [28 с. 9].

За даними соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова у 2016 році, протестантами себе вважають лише 1,2 % українців [39 с. 102].

23 квітня 1991 року був ухвалений Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», який закріпив право громадян України на свободу совісті, що дозволяло вільно сповідувати будь-яку релігію, здійснювати релігійні обряди, а також вільно поширювати релігійні переконання [10].

Зі здобуттям релігійної свободи церкви почали активно займатися місіонерством, розпочали створювати освітні заклади для виховання майбутнього покоління. Згідно зі статистичними даними 2017 року, з 185 вищих християнських навчальних закладів в Україні 112 є протестантськими. Це освітні заклади різного рівня — від дитячих садків і шкіл до богословських семінарій [39 с. 120].

Нові умови для діяльності євангельських християн-баптистів в Україні почалися у 1985 р. з початком «перебудови», а також з проголошенням незалежності України.

НаХХІ з'їзд ЄХБ України у 1990 р. було проголошено створення Союзу євангельських християн-баптистів України.

У Москві (1992 р.) відбувся з'їзд Союзу під керівництвом Всесоюдної Ради ЄХБ. На з'їзді було прийнято рішення створити Євро-Азійську Федерацію Союзів ЄХБ. Також відбулися зміни в українському братстві. На ХХІІ-му з'їзді у 1994 році Український євангельсько-баптистський Союз отримав назву — Всеукраїнський Союз Об'єднань ЄХБ. Головою Союзу було обрано Григорія Івановича Коменданта.

За деякими даними на січень 1999 р. Всеукраїнський Союз Об'єднань ЄХБ (ВСО ЄХБ) нараховував 1978 церков, що об'єднували майже 125 тис. віруючих. Згідно зі статистикою 23-го з'їзду ВСО ЄХБ, який відбувся у 1998 р., за чотири роки (1994-1997) було відкрито 579 нових церков [29 с. 420 – 421].

На початку 1990-х рр. було сформовано два основних напрямки п'ятидесятництва в Україні: незареєстровані та реєстровані. Здійснювалося проведення установчих та об'єднавчих з'їздів, на яких було сформовано правління та закріплені назви: ОЦХВС (Об'єднана Церква ХВС) та Союз ХВС(п).

Всеукраїнський Союз християн віри євангельської — п'ятидесятників, діяльність якого була започаткована під час Всеукраїнського з'їзду в м. Коростені, об'єднав помісні церкви, що були раніше у складі Всесоюдної Ради ЄХБ, зареєстровані автономно, а також незареєстровані церкви ХВС. Обраний голова Микола Адамович Мельник керував Союзом церков до 1998 року [13 с. 252].

Першим в новоствореному Союзі ХВС відкрився відділ євангелізації, який очолив директор місії «Добрий самарянин» Ростислав Радчук. Україну було розділено на п'ять регіонів. За рік існування було здійснено ряд великих євангелізаційних заходів в Україні та за її межами [44 с. 3 – 5].

З початком вільних часів в Україні розпочали з'являтися освітні заклади Церкви. Свій початок вони беруть з організації біблійних гуртків при домах молитви. Спочатку створення Союзу ХВС розпочав діяти відділ духовної освіти і виникають низка закладів: біблійна школа з підготовки

місіонерів в Одесі, в Коростені – дворічна стаціонарна біблійна школа, а також відкриваються біблійні інститути у м. Рівному, який навчає за програмою Міжнародного заочного інституту (МЗІ), діють філії Заочного біблійного інституту в Києво, Львові, Рівному, а також заклад всеукраїнського значення – Київський Біблійний інститут [60 с. 3 – 4].

У вересні 1992 р. була проведена конференція молоді християн віри євангельської України, і було започатковано відділ молоді Союзу ХВСПУ. Віце-президентом був обраний Євген Пилипчук. Належна увага приділялася поглибленому біблійному навчанню молодих людей, молитовному служінню, а також багато молодих християн були задіяні в євангелізаційних кампаніях [17 с. 3 – 4].

IV Всеукраїнський з'їзд союзу ХВС ввівся у квітні 1994 р. в м. Рівному за участі 342 делегатів. Головою Союзу було переобрано Миколу Мельника, секретарем – Романа Біласа, а також до Ради увійшли всі старші пресвітери областей.

На Всеукраїнському з'їзді в м. Києві (1998 р.) керівником Союз ХВС(п) було обрано Михайла Степановича Панночка, який був переобраний на наступні терміни під час з'їздів у 2002, 2006, 2010, 2014 та 2018 рр.

У 2002 р. в м. Києві відбувся з'їзд Всеукраїнського Союзу християн віри євангельської – п'ятидесятників за участі 360 делегатів. Цей з'їзд був названий 13-м з'їздом ХВС, на якому було прийнято нову редакцію Статуту Союзу, а також було ухвалено «Привітальне послання до українських місіонерів від делегатів 13 з'їзду ХВС». Михайла Паночка було обрано президентом Союзу.

У цей час структура Союзу складалася з 24 обласних об'єднань. На момент проведення 13-го з'їзду (2002 р.) до Союзу входило 1438 церков (у 1990 р. налічувалося близько 400 церков). Кількість навчальних закладів збільшилась, і їх було 18 у різних містах України, а також чисельність недільних шкіл досягла 826.

Офіційно друкувалися журнали «Благовісник», «Євангельський голос», «Євангеліст», а також видаються газети «Голос надії», «Скінія», «Пілігрим». Ведуться радіопередачі: «Сторінками Біблії» (Тернопіль), «Ранкова зоря» (Рівне), «Добра новина» (Рівне), «Вірую» (Львів).

Також у Союзі ХВС були створені та діють наступні місії: «Христос є відповідь» (Херсон), «Голос надії» (Луцьк), «Ковчег» (Слов'янськ), «Добрий самарянин» (Одеса), «Добра новина» (Кривий Ріг) та інші.

У 2004 р. в м. Чернівці відбувся XIV з'їзд Всеукраїнського Союзу ХВС за участі 389 делегатів. На з'їзді було прийнято рішення затвердити нову офіційну назву «Церква Християн Віри Євангельської України» (ЦХВСУ).

Станом на 1 січня 2006 р. до ЦХВСУ входило біля 1422 зареєстрованих та 90 незареєстрованих громад. Найбільше громад зосереджено в Рівненській (біля 253 громад), Волинській (біля 174 громад) [28 с. 236 – 242].

З 2014 р. почали транслювати на місцевому телеканалі «Нова Волинь» телевізійну програму «Крок назустріч». Мета цієї програми – донести до суспільства євангельське вчення, а також різні свідчення з життя віруючих і церкви [41 с. 56].

З початком конфлікту на Донбасі та проголошенням «Донецької народної республіки» стан віруючих погіршився. Варто зазначити, що терористи самопроголошеної республіки прийняли текст власної «конституції», в якій пануючою вірою визнавали Православну віру (Московський Патріархат) [42 с. 56].

Окупаційна влада на Донбасі позбавила реєстрації багатьох євангельських громад, визнавши їх «політично неблагодійними». Терористи відібрали десятки церковних будівель у Луганську, Донецьку, Антрациті, захопили реабілітаційний центр «Вечірнє світло» (Донецьк), а також конфіскували приміщення баптистського Донецького християнського університету та Біблійного інституту «Слово життя», що належав харизматам.

Пастори, які залишилися на окупованих територіях, зазнали арештів і знущань (адвентист Сергій Литвиненко, п'ятидесятники та харизмати Олексій Давидович, Геннадій Лисенко, Сергій Косяк, Микола Кулініченко, баптисти Олександр Хомченко та Валерій Якубенко). Переслідувань зазнають і протестанти в Криму, що було зафіксовано як українськими, так і міжнародними правозахисними організаціями [38 с. 7].

У травні 2014 р. бойовики ДНР захопили молитовний будинок у м. Горлівка облаштували у ньому свій штаб. Там раніше розташовувалась релігійна громада «Церква Христова» і Біблійний інститут «БеарВеллі». У Слов'янську захопили єпископа Олексія Демидовича та утримували його в підвалі близько 7 годин. Затримали та жорстоко побили в Донецьку пастора релігійної громади Сергія Косяка [42 с. 56].

Також від рук сепаратистів загинули два диякона церкви ХВС «Преображення Господне» м. Слов'янська та двоє синів пастора церкви. 8 червня були заарештовані Володимир Величко і Віктор Брадарський, а також Рувим та Альберт Павенко. Їх звинуватили у підтримці Української армії. Як виявилось, їх катували і позбавили життя вже наступного дня — 9 червня [53 с. 41].

У жовтні 2016 року у Львові відбувся II Світовий конгрес ХВС за участі близько 2 тисяч віруючих із 20 країн. Головним гаслом конгресу було: «П'ятидесятниця — відповідь на виклики сучасності». Відбулося засідання 17 - ти п'ятидесятницьких союзів світу Міжнародної Асамблеї ХВС, і було обрано нове керівництво — головою став Віктор Павловський (Молдова). Делегати озвучили резолюцію конгресу, в якій зазначені основні виклики для церкви та їх подолання для всіх п'ятидесятників світу [20 с. 52 – 56].

У 2017 р. було затверджено нову редакцію Статуту братерства, згідно з якою назву Союз ХВС(п) було змінено на «Українська Церква Християн Віри Євангельської» (УЦХВС), яка станом на 2018 рік нараховує близько 1655 церков, 28 місій та 18 благодійних фондів [13 с. 252 – 253].

У 2016 р. був затверджений Указ Президента України «Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації. План дій згідно Указу передбачав проведення наукових конференцій, тематичних заходів у навчальних закладах з висвітлення історії Реформації, створення музейних експозицій, створення документальних фільмів, випуск поштової марки та карбування монет, присвячених 500- річчю Реформації [49].

Роком Реформації був проголошений 2017 рік, а також був утворений оргкомітет з підготовки та відзначення 500-річчя Реформації. До складу оргкомітету увійшли представники різних протестантських церков. Були створені обласні оргкомітети, якими керували Координаційні ради обласних єпископів євангельських протестантських союзів. Указ Президента відкрив перед українськими протестантами нові можливості.

Ось деякі приклади: «У Кривому Розі відбулася урочиста масова хода представників протестантських церков», «У Рівному пройшов Фестиваль духових оркестрів різних протестантських конфесій», а також у Києві на Хрещатику відбулося масштабне міжконфесійне святкування Дня подяки, який відвідало, за різними підрахунками, від 200 до 600 тисяч осіб [39 с. 190].

В незалежній Україні громади незареєстрованих п'ятидесятників набули особливого історичного розвитку, вирішивши, навіть за нових законодавчих умов, дотримуватися позиції не реєструвати Дім молитвині.

У серпні 1992 р. в Москві відбулася конференція, на якій було прийнято рішення створити Об'єднану Церкву християн віри євангельської СНД та країн Балтії (ОЦХВЄ). Головуючим єпископом ОЦХВЄ обрали Віктора Белих, а його заступником — Івана Федотова. У кожній з колишніх республік СРСР церкви, що входили до ОЦХВЄ, мали свої об'єднання та старших служителів.

Також було ухвалено рішення про створення в Україні самостійного Братства. Головним єпископом ОЦХВЄ України був обраний Георгій Бабій, а

його заступником – Петра Новорока [**Error! Unknown switch argument.** с. 467 – 468].

Наступні з'їзди ОЦХВС відбулися у 1997 р. в Малоярославці (Росія), у 1999 р. в Рибниці (Молдова), у 2002, 2005 та 2008 рр. у Вінниці, а також у 2001 р. в Краснодарі. У зв'язку зі смертю Віктора Білих у 2001 р. старшим єпископом обрали Івана Федотова, а з 2011 р. — Георгія Бабія.

У складі братства діють ряд навчальних закладів: Рибницький біблійний коледж (м. Рибниця, Молдова), Українська теологічна семінарія (м. Вінниця, діє з 2005 р.), Криворізький біблійний інститут (м. Кривий Ріг), Біблійні коледжі функціонують також у Броварах, Черкасах, Мінську та в інших містах [13 с. 254].

Перший з'їзд Об'єднаної Церкви ХВС України відбувся 4 вересня 1992 р. на якому Георгія Бабія обрали головним єпископом. Також при Раді єпископів було створено відділи освіти, євангелізації, милосердя, видавництва.

IV з'їзд Об'єднаної церкви християн віри євангельської країн СНД і Прибалтики відбувся у серпні 2002 р. в м. Вінниця за участі близько 600 служителів з 14 країн. Старшим єпископом ОЦХВС обрали Івана Федотова, а його заступником – Георгія Бабія.

У вересні 2002 р. у Бердичеві відбувся з'їзд ОЦХВС України, на якому обрали нову Раду єпископів та Правління цієї Ради, а також затвердили відділи та призначили відповідальних за їхню роботу.

Поширеною формою духовної роботи серед молоді стали літні християнські табори, які особливо активно розвиваються у Київській, Житомирській і Вінницькій областях, а згодом ця ініціатива отримує підтримку й в інших регіонах [28 с 243 – 244].

Новий період розвитку Церкви АСД в Україні розпочався з кінця 80-х початку 90-х рр. ХХ ст. Адвентисти, як і представники інших протестантських течій, отримали можливість проводити євангелізації,

відкривати молитовні будинки та здійснювати різноманітну діяльність у житті країни.

8 вересня 1993 р. відбувся V Всеукраїнський з'їзд АСД за участю президента Євро-Азійського дивізіону Теда Вільсона та ще 135-х делегатів. На з'їзді було затверджено перший Статут Української унійної конференції, проведено вибори унійного керівництва, а також затверджено адміністративні зміни – зменшення кількості конференцій з восьми до шести. Президентом уніону на наступні п'ять років було обрано М. М. Мургу, П. І. Хімінця – секретарем, О. П. Панкова – скарбником.

В умовах демократизації України з'явилися широкі можливості для роботи відділу молоді та дітей. У 1990 р. в Києві відбувся молодіжний конгрес, а за п'ять років (1988-1993 рр.) відбулося понад 20 молодіжних і близько 200 дитячих зібрань.

У липні 1992 р. відбулася I Всеукраїнська конференція адвентистських медичних працівників, яка заклала основи діяльності відділу здоров'я і утримання, який очолив відомий хірург Д. А. Кога. На II Всеукраїнській конференції медичних працівників у 1993 р. було створено Адвентистську медичну асоціацію України (АМАУ) [28 с. 339].

Також активізувалася робота літературно-видавничого відділу. Починаючи з 1990 р., видається щомісячна газета «Вісник миру», а також книги: «Дорога до Христа», «Проповідь з гори благословень».

У 1993 р. в Києві була відкрита адвентистська загальноосвітня школа, а у 1995 р. – Українська філія Заокської духовної академії, ректором якої став А. С. Жаловага [28 с. 344 – 346].

Станом на 1979 р. Український уніон Церкви АСД поділявся на 6 місіонерських полів, а до 2002 р. на території України функціонувало 8 конференцій (Дніпровська, Західна, Буковинська, Південна, Східна, Подільська, Східно-Дніпровська, Центральна) [28 с. 349 – 350].

Центром Буковинської конференції є Чернівецька область, на базі якої вона була створена. У 1987 р. вперше після Другої світової війни відбувся

з'їзд конференції за участю 104 осіб, на якому було обрано адміністративну Раду на чолі з Ф. І. Андрейчуком. Вважають, що саме тут було відкрито першу в Українському уніоні адвентистську загальноосвітню школу. Черговий з'їзд відбувся у 1996 р., президентом конференції було обрано Б. С. Коржоса.

Дніпровська конференція була організована в липні 1996 р. і об'єднувала громади, розташовані на території Черкаської і Полтавської областей. Першим президентом було обрано О. І. Самойленка [28 с. 350 – 352].

Західна конференція була організована ще у 1928 р., так зване Східне поле з центром у Львові, а потім у Ковелі. З 1978 р. старшим проповідником цього регіону був М. А. Жукалюк, який згодом був переобраний на І з'їзді 1987 р. У 1991 р. на з'їзді у Львові, за участі 136 делегатів, було прийнято рішення про об'єднання Закарпатської, Волинсько-Рівненської і Західноукраїнської конференцій в одну – Західноукраїнську. Президентом було обрано О. І. Воронюка, а в 1994 р. його змінив Ф. І. Трикур [28 с. 352 – 355].

Історія Південної конференції сягає ще ХІХ ст. Перша громада адвентистів з'явилась у Євпаторії 1895 р., а потім у Севастополі. Південноукраїнське об'єднання було організовано на з'їзді 1987 р. головою було обрано Г. Т. Галана. У 1994 р. президентом конференції на новий строк обрано В. А. Крупського.

Центром Подільського регіону є Вінницька область, на базі якої була утворена конференція. На ІІ з'їзді Подільського об'єднання в 1987 р. головою було обрано В. І. Пролінського, а у 1991р. – Г.Г.Галана, а в 1994 р. – Ж. Д. Стангеліні. До складу Подільської конференції входили Вінницька, Житомирська та Хмельницька області [28 с. 355 – 357].

Східна конференція була організована у 1987 р. на базі двох обласних союзів: Харківського та Донецького. Першим головою конференції став В. І. Пролінський. На ІІ з'їзді конференції у 1991 р. президентом було обрано

В. С. Нейкурса. У 1996 р. на позачерговому з'їзді конференції було прийнято рішення про створення двох конференцій, а президентом обрали Л. Т. Волощука.

Центральна конференція була створена у 1987 р. на I з'їзді Києво-Черкаського об'єднання в Білій Церкві, до якого увійшли п'ять областей: Київська, Чернігівська, Черкаська, Сумська, Полтавська. Головою конференції обрали О. Ф. Парасея. На II з'їзді конференції у 1991 р. президентом став В. М. Микитюк.

На III-й з'їзді конференції у 1994 р. прибуло 144 делегати, а також Тед Вільсон – президент Євро-Азійського дивізіону, та М. М. Мурга – президент Українського уніону. IV-й з'їзд 1996 р. ознаменувався поділом конференції, громади АСД Черкаської і Полтавської областей організували Дніпровську конференцію [28 с. 357 – 361].

На території України діють спільноти адвентистів-реформістів – це Міжнародна місіонерська спілка адвентистів сьомого дня реформістського руху (ММСАСДРР) та Адвентисти сьомого дня реформістського руху (АСДРР).

Загалом адвентисти-реформісти – це відгалуження в адвентизмі, яке не пов'язане з офіційною міжнародною церквою АСД. Це громади та церкви, які з певних причин вийшли зі структури АСД.

В Україні офіційно зареєстровано громаду Адвентистів сьомого дня реформістського руху (АСДРР) у 1992 р., а їхні послідовники наявні в 130 країнах світу. В Україні діють три поля Східноєвропейської унії: Причорноморське поле, Чернівецьке поле і Закарпатське поле з центром у Тячеві [12].

Отже, протестантизм в незалежній Україні пройшов етапи значного відродження і розвитку. З моменту здобуття незалежності в 1991 році протестантські громади отримали нові можливості для діяльності, які були обмежені за радянських часів. Сучасні протестантські спільноти в Україні

активно розвивають релігійне, освітнє, медичне, соціальне та благодійне служіння, надаючи суспільству приклад духовного та соціального розвитку.

Значними віхами цього періоду стали заснування об'єднань, проведення національних і міжнародних з'їздів, організація духовних освітніх закладів, а також участь протестантських церков у соціальних ініціативах. Водночас певні протестантські течії, особливо на окупованих територіях, стикаються з переслідуваннями та заборонами.

Протестантизм у незалежній Україні відіграє важливу роль, пропонуючи громадянам альтернативні цінності й духовні орієнтири, активно долучаючись до вирішення суспільних проблем і зміцнення моральних основ держави.

РОЗДІЛ III ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ КАРТОГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ

3.1 Теоретичні та практичні методи застосування картографічних засобів з вивчення протестантизму в Україні

Протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття поживалося вивчення історію протестантизму в Україні. Зображення дільності різних релігійних течій на карті було лише питанням часу. Навіть набула свого розвитку нова наука – географія релігії України.

Досліджуючи протестантизм в Україні потрібно виділити таке поняття як сакральні ландшафти, це певні місця чи простір певної території, які пов'язані з певними історичними подіями. Це можуть бути церкви, будівлі різного значення, місця народження відомих людей, а також об'єкти які принесли багато користі людству.

Також важливим в географічному дослідженні є релігійно-географічне районування. А. Ковальчук вводить таке поняття як «релігійно-географічний район» на його думку це регіон де проявляються стійкі специфічні ознаки релігійної сфери.

А. Ковальчук дає визначення поняттям «релігійно-географічний центр» «релігійно-географічний вузол» «релігійно-географічний пункт» та «релігійно-географічне ядро».

Релігійно-географічний центр – це населений пункт де діє корінна релігійна організація.

Релігійно-географічний вузол – це сукупність кількох релігійно-географічних центрів.

Релігійно-географічне ядро – це глобальний релігійно-географічний центр.

Релігійно-географічний пункт – це населений пункт де діє громада віруючих та інші релігійні організації[31 с. 64-73].

Вивчення історії протестантизму в Україні можна представити на карті для кращого розуміння досліджуваної теми. На уроках історії важливу роль відіграє хронологія, проте картографічним матеріалам можуть приділяти недостатньо уваги. Розвинуті навички роботи учнів з картою дають змогу застосовувати здобуті знання у практичному житті.

Відомі дослідники присвятили не одну працю методичній роботі з картою на уроках історії. Серед них – Л. І. Стражев і Ф. П. Коровкін. Сучасна дослідниця О. І. Пометун розглядала питання формування просторової компетентності учнів на уроках історії [32].

Важливу роль під час вивчення карт відіграє саме формування в учнів просторової компетентності. Історикометодисти вважають, що саме карта є тим каркасом «кістяком», на який проектується і нанизується інформація.

Історична карта слугує засобом формуванню просторових уявлень, картографічних умінь, аналізу історичних подій, узагальненню певного історичного змісту.

Історична карта — різновид наочності, що є умовно-графічним просторовим зображенням історичних об'єктів та фактів, яке ґрунтується на відомостях історичної географії.

Методист О. Пометун виділяє такі методи використання історичної карти в навчанні:

1. Жодного уроку історії без картографічних засобів.
2. Використання карт є необхідним і доцільним на всіх етапах навчання.
3. Проводити організацію навчання школярів з різними типами картографічних посібників.
4. Послідовність між картами повинна забезпечуватися співвідношенням із загальною картою, або з часовою характеристикою.
5. Робота з картами при можливості повинна бути паралельною і скоординованою [46].

Вміння – це засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, що забезпечується сукупністю набутих знань та навичок.

Відомий методист В. С. Власов вважає, що одним з найважливіших умінь просторової компетентності є вміння локалізувати – показувати на карті, знаходити і словесно описувати історичні факти. Це фундаментальне вміння дозволяє розвинути в учнів здатність використовувати картографічні засоби.

Серед базових картографічних умінь треба назвати вміння аналізувати та узагальнювати зміст історичної карти: виявляти історичні факти та історико-географічні об'єкти [11].

В сучасній школі педагогу потрібно глибоко знати свій предмет, розуміти дітей і творчо впливати на них, знижувати їх емоційну напругу і створювати сприятливий клімат для засвоєння учнями знань, ефективно впливати на особистість учня.

Вчитель-історик не повинен мати дефект мови, замкнутість, невиразну мову, занурення в себе, байдужість, повільність, відсутність інтересу до учнів.

Педагог В. А. Крутецький виділяє дев'ять здібностей які повинен мати вчитель: дидактичні; академічні; перцептивні; мовленнєві; організаторські; комунікативні; педагогічна уява; здібність до розподілу уваги.

Сучасні дослідники дотримуються думки, що саме любов до дітей – це важлива риса вчителя, при відсутності якої педагогічна діяльність неможлива.

Психологічний портрет вчителя включає:

- 1) Зовнішньо-поведінкові показники;
- 2) Діяльнісні вміння;
- 3) Статусно-позиційні;
- 4) Комунікативні якості;
- 5) Особистісні якості;
- 6) Індивідуальні якості людини (темперамент, задатки і т. д.).

Важливою властивістю вчителя є педагогічна креативність – це здатність до творення нового, до плідної діяльності. Цей досвід у вчителя-історика формується на основі соціального досвіду, нових ідей, вмінь і навичок, що дозволяє застосовувати новаторські форми та методи.

Важливу роль у навчальній діяльності вчителя-історика відіграє зовнішня педагогічна техніка: голос, мова, міміка, емоційний стан, елементи вербальної та невербальної техніки.

Вчитель має володіти технікою мови. Чіткість мови це важлива необхідність (має створювати мелодійний малюнок мови, впевнено і чітко проговорювати окремі слова, потрібно відмовлятися від монотонності, безбарвності) [33].

З розвитком технічних засобів виникла дистанційна методика навчання, яка активно впроваджується останнім часом.

Дистанційне навчання має велику кількість переваг: дозволяє учням підтримувати постійний контакт з викладачем використовуючи комунікативні технології і отримувати навчальні матеріали в електронному вигляді. Це дає можливість учням реалізовувати себе, отримувати велику кількість нових знань, підвищувати результати самостійної роботи.

Технологія дистанційного навчання складається з:

1. Інформаційні технології дистанційного навчання – технології передачі, створення, зберігання навчальних матеріалів завдяки використанню телекомунікаційного зв'язку.

2. Педагогічні технології – передбачають активне спілкування учнів зі своїми викладачами з використанням телекомунікативного зв'язку.

Методи проведення дистанційного навчання поділяються на:

1. Інтерактивні методи – дозволяють підтримувати двосторонній діалог між учнями та викладачем.

2. Неінтерактивні методи – направлені на самостійне та автономне вивчення та засвоєння наукового матеріалу [35].

Перевагою дистанційного навчання історії для учнів є вільний доступ в мережу Інтернет де вони можуть знайти достатньо матеріалу для вивчення і засвоєння знань.

Нині є безліч відеоматеріалів, що присвячені історичній тематиці: від виступів відомих науковців до анімаційних матеріалів, конференцій, що дозволяє учню віднайти матеріал на свій власний смак [24].

При вивченні історії протестантизму в Україні з учнями повинно бути виражено чітку практичну спрямованість в роботі з картами, одним із шляхів реалізації якої є виконання практичних завдань, задач та аналітичних досліджень. При виконанні завдань учні повинні позначити на карті різні об'єкти та явища використовуючи при цьому атласи, підручники, інтернет.

Підручники з історії протестантизму в Україні це найважливіший компонент у навчальному процесі, який може містити картографічні матеріали за допомогою яких в учнів формуються уміння і навички просторової компетенції.

Для формування просторової компетенції на уроках з історії потрібно використовувати різні матеріали: посібники, електронні атласи, презентації, статистичні дані, відеофільми. У вивченні історії протестантизму можна активно використати комп'ютерні технології, основою яких є робота з електронними підручниками та інтерактивними картами [5].

Із розвитком комп'ютерних технологій і впровадженням дистанційної форми навчання стали актуальними у використанні електронні картографічні засоби.

Електронні атласи дозволяють подавати інформацію змішаного типу, мають швидкий доступ до актуальної інформації, можливість пошуку за допомогою запиту, можливість різноманітної комбінованої візуалізації інформації.

Із появою мережі Інтернет, набуло свого розвитку інтернет-картографування, яке замінило електронні та паперові атласи.

З'явилась низка картографічних веб-сервісів: OpenStreetMaps, Yahoo maps, Wikimapia, Google maps.

OpenStreetMap (OSM) можна використовувати для вивчення протестантизму в Україні за допомогою інтерактивних карт, що дозволяють детально відобразити місця розташування протестантських церков, релігійних організацій, медичних та освітніх установ, а також подій, пов'язаних з розвитком протестантизму в Україні.

OSM дозволяє створювати карти, на яких можна позначити всі протестантські церкви, молитовні будинки, школи, біблійні коледжі та інші об'єкти, які мають значення для протестантських громад. Така карта може включати як історичні, так і сучасні об'єкти, що дозволяє досліджувати розвиток протестантизму в Україні, виявляти регіональні особливості та тенденції в географії протестантських громад.

Wikimapia — це онлайн-карта, яка дозволяє користувачам створювати та редагувати географічні мітки з описами. В Wikimapia можна створювати мітки для важливих історичних місць, пов'язаних з протестантизмом, таких як перші громади, місця переслідувань або релігійні події.

Google Maps може бути використана для створення інтерактивних карт, що показують місцезнаходження протестантських церков, молитовних будинків та інших релігійних установ в Україні. На Google Maps можна позначати важливі історичні місця для протестантської церкви в Україні.

Для тих, хто зацікавлений у релігійному туризмі, Google Maps може допомогти у створенні маршрутів паломництва до важливих протестантських місць в Україні. Ці маршрути можуть включати молитовні будинки, історичні церкви, місця, де проходили важливі релігійні події, а також інші значущі локації. Це дозволить паломникам та туристам краще планувати свої подорожі.

Протестантські навчальні заклади, такі як біблійні коледжі, семінарії, інститути, можуть бути позначені на карті для доступу до них студентам та людям, які шукають релігійну освіту. Це допоможе майбутнім студентам

знайти найближчі навчальні заклади, що спеціалізуються на релігійних науках, теології та богослов'ї.

Завдяки інтерактивним картам на GoogleMaps люди, зацікавлені в протестантизмі, можуть знаходити найближчі громади, а також отримувати відомості про службу, навчання та можливості для активної участі в житті церкви.

Із розвитком програмування було створено картографічні програми, які містять в собі всю необхідну інформацію, або ж довантажують її з інтернету (супутникові знімки, фотографії, географічні назви) [6].

Сучасна дитина може просто і легко завантажити любую програму з картами в додатку PlayMarket на свій смартфон і використовувати їх на уроці з історії.

На основі мультимедійних засобів навчання може відбуватися формування будь-якого із предметних компетентностей учнів.

Володіння комп'ютерними технологіями на уроці з історії є ефективним засобом наочності, що дає можливість застосувати електронну карту. Новітні технології полегшують процес навчання, роблять урок більш цікавим [4].

Бурхливий розквіт та різноманітність сучасних картографічних веб-ГІС є індикатором все більш масового використання електронних картографічних даних у різних галузях..

Також велика різноманітність сучасних додатків з веб-картографування дозволяє вирішувати різноманітні завдання. Їх можна класифікувати:

- Користувальницькі географічні інформаційні системи. Сюди можна зарахувати такі продукти, як Mapinfo, ArcGIS, QuantumGIS та багато інших. Користувальницькі ГІС надають можливість аналізу, обробляти картографічні дані, а також можуть бути клієнтськими програмами для доступу до веб-серверів. У більшості з користувацьких ГІС існує можливість створення власного веб-сервера;

- картографічні ресурси - група продуктів, таких, як Google Earth, Virtual Earth, ArcGIS Explorer, призначених для швидкого створення та публікації просторових даних. Робота з картографічними ресурсами обмежена невеликим набором доступних дій. Основні дані знаходяться на серверах компанії, яка розробила ресурс;

— картографічні веб-сервери – це ціла група продуктів, призначена для опублікування просторових даних. До них можна віднести такі продукти, як MapServer, GeoServer, OpenLayers та інші. На відміну від картографічних ресурсів надають повний контроль над програмним забезпеченням та даними. Робота з картографічними веб-серверами вимагає від користувача знань основ програмування та адміністрування;

— геопортали – вони відрізняється від картографічного веб-сервера полегшеним варіантом встановлення та адміністрування, суворо визначеним інтерфейсом користувача [2].

Для розвитку просторової компетентності в учнів потрібно пройти два етапи:

I Здійснювати виконання учнями вправ, які формують певні навички.

II Здійснювати виконання завдань де учні набувають певні вміння.

Для того щоб навчити дітей орієнтуватись в історичному просторі вчитель може застосувати на уроці такі завдання:

1. Показувати учням місця історичних подій: «Покажіть на карті місто Київ».

2. На історичній карті знаходити і називати історико-географічні об'єкти: «Знайдіть на карті найважливіші міста України».

3. Робити співвідношення історичної й контурної карти: «Спираючись на карту в атласі позначте на контурній карті регіони з найбільшою чисельністю протестантських громад».

4. Визначити географічне положення історичного об'єкта на карті: «У якій частині України знаходиться найбільше п'ятидесятницьких громад».

Щоб навчити учнів зчитувати з карти історичну інформацію потрібно застосувати такі завдання:

1. зчитувати з карти цифрову інформацію: «Яка кількість п'ятидесятирічних громад знаходиться у Рівненській області»;
2. вимірювати площі та відстані з використанням масштабу: «Яку відстань здолав місіонер Іван Воронаєв від Нью-Йорка до Одеси»;
3. здійснювати опис історико-географічного об'єкта використовуючи легенду карти: «Опишіть становище протестантизму в кожній із областей України»;
4. описувати словами відбиту на карті дійсність: «Опишіть основні центри діяльності протестантизму в Україні».

Щоб сформувати в учнів просторову компетентність потрібно використовувати різноманітні ігри з опрацюванням історичної або контурної карти.

На уроці можна застосовувати такі ігри: «Правильно розташуй» де учні повинні розташувати міста, відомі під час вивчення історії, в певному порядку разом з історичними подіями.

Гра «Покажи відповідь на карті» де вчитель задає питання учням, а вони повинні показати відповідь на карті.

Гра «Так чи ні» де вчитель загадує питання, а учні повинні його відгадати.

Гра «Допоможи вчителю» дозволяє розвивати в учнів вміння описувати географічні об'єкти на карті. Учні допомагають підказувати вчителю знайти географічний об'єкт на карті.

Гра «Допомога учню» дозволяє розвивати вміння в учнів знаходити географічні об'єкти за описом. Учитель робить опис географічного об'єкта, а учні знаходять його на карті [19].

З впровадженням дистанційного навчання почали використовуватися нові засоби у сфері освіти.

У проведенні вчителем уроку почали використовуватись такі сервіси: GoogleMeet, ZOOM, Skype, Viber, Telegram, тощо. Ці сервіси дозволили проводити уроки із можливістю демонстрації екрану (презентації, фото, відео, доповіді, демонструвати практичні заняття). Онлайн уроки можна зберігати у форматі відеофайлів, як вчителю так і учням.

Особливо на уроках з історії застосовують різноманітні картографічні матеріали, до них можна віднести сервіси Google (GoogleMaps та StreetView).

Мультимедійні технології у навчанні історії знайшли своє застосування у формі мультимедійних презентацій.

Презентації дозволяють використовувати карти, малюнки, відеофрагменти, портрети історичних діячів.

На уроках з історії можна використовувати такі види та типи презентацій:

- 1) Конспект уроку (план, назва, ключові поняття, домашнє завдання);
- 2) Слайд-шоу (використовуються великі яскраві зображення);
- 3) Анімовані схеми (графіки і схеми) [61].

Отже, теоретичні та практичні методи застосування картографічних засобів є важливими у вивченні протестантизму в Україні. Вони дозволяють аналізувати та візуалізувати релігійну географію країни.

Теоретичні аспекти включають методи і концепції для викладання у шкільному курсі протестантизму в Україні з використанням картографічних засобів.

Практичні методи, зокрема використання таких платформ, як GoogleMaps, OpenStreetMap, Wikimapia, дозволяють створювати інтерактивні карти, які відображають місцезнаходження протестантських церков, історичні події, осередки благодійної діяльності та інші важливі аспекти релігійного життя.

Таким чином вивчення історії протестантизму в Україні з використанням картографічних засобів є важливим етапом для засвоєння нових знань і формуванню просторової компетентності.

3.3 Аналіз уроку історії України для 11 класу із використанням картографічних засобів на тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності»

Здійснивши аналіз конспекту уроку з історії України в 11-му класі на тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності» було досягнуто висновку, що формуються низка компетентностей, особливо це просторова компетентність.

Формується також і багато інших важливих компетентностей в учнів: хронологічна, інформаційна, аксіологічна, інформаційно-цифрова.

Конспект уроку має таку структуру:

I. Організаційний момент.

Вступне слово вчителя подає тему уроку даючи учням ясне розуміння того, про що йтиметься.

II. Актуалізація опорних знань

Завдання передбачає індивідуальну роботу з картками, що дозволяє учням включитися в урок і надати відповіді на питання, що стимулює роздуми. Метод з картками заохочує учнів до самостійної роботи, надає можливість вчителю оцінити рівень знань учнів.

III. Повідомлення теми та мети уроку.

Вчитель ознайомлює учнів із темою уроку. Формулювання «Протестантизм в Україні в добу незалежності» дає зрозуміти, що на уроці йтиметься про розвиток протестантизму після здобуття Україною незалежності.

IV. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності

Демонстрація картин із зображенням протестантських церков є відмінним способом залучити увагу учнів і збудити їх цікавість до теми. Візуальні матеріали стимулюють візуальне сприйняття і допомагають зрозуміти різницю між протестантськими і православними храмами.

Питання, що ставить вчитель, допомагають не тільки зосередитися на специфіці архітектури, але й на мотивах, чому ці споруди побудовані саме так, що дає можливість учням розвинути аналітичне мислення.

V. Вивчення нового матеріалу

План вивчення нового матеріалу:

1. П'ятидесятництво.
2. Євангельські християни-баптисти.
3. Адвентисти.

План вивчення нового матеріалу охоплює важливі напрямки протестантизму в Україні: п'ятидесятництво, баптизм та адвентизм. Це дозволяє учням систематизувати знання про протестантські конфесії та зрозуміти їх роль у релігійному ландшафті України після здобуття незалежності.

Включення історичного контексту з посиланням на релігійну активність населення в період після 1988-1990 рр. дає учням розуміння, як змінювалась релігійна ситуація в Україні в кінці ХХ століття. Відзначення значущості ухвалення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» підкреслює важливість правових змін для релігійної свободи в Україні.

Робота з текстом Конституції України, зокрема статтею 35, є важливою для формування у учнів уявлення про основи релігійної свободи та прав людини. Це сприяє розвитку правосвідомості та розуміння громадянських прав.

Запитання до тексту статті є стимулюючими до осмисленого аналізу. Вони допомагають учням не лише засвоїти основні положення статті, а й порівняти їх з реальними життєвими ситуаціями.

Робота з термінами, охоплює основні напрямки протестантизму, що є частиною християнства. Кожен із цих термінів описує важливі релігійні течії та їх особливості: конфесія, протестантизм, п'ятидесятництво, баптизм, адвентизм.

Ці терміни дозволяють зрозуміти різноманітність протестантизму як релігійного руху, його основні течії та історичний контекст виникнення кожної з них. Розуміння цих термінів є важливим для формування певного уявлення про релігійний ландшафт України та світу в цілому.

Виклад основного матеріалу має на меті охопити основи протестантських течій, зокрема п'ятидесятництва, євангельських християн-баптистів та адвентистів, а також їх розвиток в Україні. Ось основні моменти, які варто включити:

1. П'ятидесятництво – це протестантський рух, що особливо акцентує на досвіді Святого Духа та святкуванні П'ятидесятниці (Трійця). Ця течія зародилася в Україні в 1921 році завдяки місіонерській діяльності Івана Воронаєва, і хоча була заборонена радянською владою, церква продовжувала існувати в підпіллі.

2. Євангельські християни-баптисти – одна з основних течій протестантизму в Україні, що орієнтується на принципи хрещення віруючих через занурення у воду. Баптисти наголошують на важливості особистого вибору віри і самоуправлінні церкви без втручання світської влади.

3. Адвентисти – релігійний напрям, що виник у 30-х рр. ХІХ ст. в США, з основною ідеєю про наближення другого пришествя Христа. Вони зосереджуються на моральних цінностях, спільноті та біблійних пророкуваннях про майбутнє.

Використання фотографій значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу. Це дозволяє учням краще розуміти матеріал.

Вивчення нового матеріалу здійснюється з використанням історичної карти «Релігійне життя в Україні на початку ХХІ ст.» з атласу історії України 11 клас, а також використання інтерактивних картгромад УЦХВС та УЦАСД, що дозволяє поліпшити засвоєння матеріалу.

Після викладу історичного матеріалу потрібно його засвоїти. Учням допоможе робота з контурною картою «Релігійне життя в Україні на

початку ХХІ ст.» з атласу історія України 11 клас, це дозволить формувати картографічну компетентність.

Вчитель повинен допомогти учням заповнити контурну карту демонструючи різні картографічні матеріали, повторюючи найголовніші положення роботи з картами.

Щоб заповнити контурну карту учні повинні використовувати конспект, підручник, атлас, інтерактивну карту. Учень повинен знати правила заповнення контурної карти: якими кольорами заповнювати; як позначати лінії кордонів держав, як позначати міста на карті.

Завдання на основі аналізу інтерактивних карт протестантських громад УЦХВС, УЦАСД дозволяє учням отримати краще розуміння релігійної ситуації в Україні на початку ХХІ століття. На основі результатів роботи з картами, учні повинні позначити на контурній карті області з найбільшою і найменшою кількістю релігійних громад кожної конфесії, що дозволяє відобразити територіальні особливості поширення протестантизму.

Проаналізувавши карти, учні також зможуть знайти найближчі протестантські громади у своєму регіоні, що сприятиме розвитку навичок роботи з картографічними матеріалами і покращить знання про релігійну карту України.

VI. Узагальнення та систематизація знань

Завдання для узагальнення та систематизації знань сприяють кращому розумінню релігійних процесів, що відбуваються в Україні, зокрема в контексті протестантизму. Відповіді на питання дозволяють учням систематизувати інформацію про основні течії протестантизму (баптизм, п'ятидесятництво, адвентизм) і їх особливості, а також дізнатися про важливі юридичні аспекти свободи віросповідання в Україні, зокрема про статтю 35 Конституції України.

VII. Домашнє завдання

Домашнє завдання дає учням можливість не лише поглибити свої знання, а й висловити власну думку щодо важливості діяльності

протестантських громад в Україні в умовах війни, що стимулює критичне мислення та розуміння соціальних і культурних аспектів релігійної діяльності.

Отже, аналізуючи конспект уроку з історії України в 11-му класі на тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності» було з'ясовано, що формується картографічна компетентність, уміння роботи з картою, засвоюються нові знання.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи та аналізуючи наукову літературу та джерельну базу здійснено вивчення процесу формування і розвитку протестантських течій в Україні з 1919 року до сьогодення.

Період 1920-х рр. в Україні ознаменувався значним розвитком протестантських течій. Значно активізувалась діяльність євангельських християн і баптистів, створено Всеукраїнський союз баптистів та Союз євангельських християн.

П'ятидесятництво, як новий напрям в протестантизмі набув свого поширення на території України завдяки діяльності місіонера Івану Воронаєву та створенням Всеукраїнського Союзу ХВС (1925 р.), а згодом Всесоюзного Союзу. Також активізувалась діяльність адвентистів сьмого дня, відомо що на території України діяв Західноукраїнський союз АСД.

Період 1920-х рр. дісно можна назвати добою коли протестантські течії в Україні могли вільно діяти організаційно і кількісно зростати чисельно. Це дало розгорнути активну місіонерську діяльність, вільно проводити з'їзди, друкувати журнали та різну літературу.

З початком релігійної політики сталінського режиму сотні, а той тисячі християн-протестантів України були відправленні у концтабори. Багато відомих служителів були репресовані, деякі з них загинули від хворіб та катувань в концтаборах.

Період 1939-1991 рр. для протестантських деномінацій в Україні був добою змін і викликів. Протестантські рухи пройшли через період репресій та переслідувань, зумовлених тоталітарними режимами, однак це не змусило їх зникнути. Підпільна діяльність стала необхідною умовою виживання та збереження релігійних цінностей.

Під час Другої світової війни на окупованих територіях активізувалося релігійне життя: відкривалися церкви, проводилися з'їзди та інші заходи, що сприяли розвитку релігійних громад. Однак із поверненням радянської влади

відбулися значні зміни в релігійній політиці. Було створено Союз Євангельських Християн-Баптистів (СЄХБ) і Всесоюзну Раду Адвентистів Сьомого Дня (ВРАСД). Інші протестантські течії, зокрема п'ятидесятники, були зобов'язані приєднатися до СЄХБ, що відповідало загальній стратегії радянської влади щодо централізації та контролю релігійних організацій. Відповідно ті протестантські течії, які не увійшли до визнаних владою релігійних організацій зазнавали гонінь та репресій.

Друга половина ХХ століття, особливо з початком перебудови у 1980-х роках, стала часом нового відродження протестантських деномінацій. Відкриття до публічного життя та можливість легалізації релігійних спільнот дали поштовх для стрімкого зростання протестантських церков.

Протестантизм в незалежній Україні пройшов етапи значного відродження і розвитку. З моменту здобуття незалежності в 1991 році протестантські громади отримали нові можливості для діяльності, які були обмежені за радянських часів. Сучасні протестантські спільноти в Україні активно розвивають релігійне, освітнє, медичне, соціальне та благодійне служіння, надаючи суспільству приклад духовного та соціального розвитку.

Значними віхами цього періоду стали заснування об'єднань, проведення національних і міжнародних з'їздів, організація духовних освітніх закладів, а також участь протестантських церков у соціальних ініціативах. Водночас певні протестантські течії, особливо на окупованих територіях, стикаються з переслідуваннями та заборонами.

Протестантизм у незалежній Україні відіграє важливу роль, пропонуючи громадянам альтернативні цінності й духовні орієнтири, активно долучаючись до вирішення суспільних проблем і зміцнення моральних основ держави.

Теоретичні та практичні методи застосування картографічних засобів є важливим у вивченні протестантизму в Україні. Вони дозволяють аналізувати та візуалізувати релігійну географію країни.

Теоретичні аспекти включають методи і концепції для викладання у шкільному курсі протестантизму в Україні з використанням картографічних засобів.

Практичні методи, зокрема використання таких платформ, як GoogleMaps, OpenStreetMap, Wikimapia, дозволяють створювати інтерактивні карти, які відображають місцезнаходження протестантських церков, історичні події, осередки благодійної діяльності та інші важливі аспекти релігійного життя.

Таким чином вивчення історії протестантизму в Україні з використанням картографічних засобів є важливим етапом для засвоєння нових знань і формуванню просторової компетентності.

Аналізуючи конспект уроку з історії України в 11-му класі на тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності» було з'ясовано, що формується картографічна компетентність, уміння роботи з картою, засвоюються нові знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, Л. М. История инакомыслия в СССР: новейший период Людмила Алексеева. 3-е изд., стер. М.: Моск. Хельсинк. группа, 2012. 384 с.
2. Аникеева О. С. Публикация карт в сети интернет: эволюция картографии. *Наука о Земле «Наука. Инновации. Технологии»*, 2015. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/publikatsiya-kart-v-seti-internet-evolyutsiya-kartografii/viewer>
3. Баптист Украины. 1928 г. № 12. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1En-0uR32yw3xVAy9fZTXgQJGbUMDZc04>.
4. Безсмертна В. І. Формування інноваційної особистості на уроках історії шляхом впровадження компетентнісного підходу. Карлівський ліцей імені Ніни Герасименко, м. Карлівка. 2022 р. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/bitstream/022518134/911/1/%d0%86%d1%81%d1%82%d0%be%d1%80%d1%96%d1%8f%20%d0%91%d0%b5%d0%b7%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%bd%d0%b0%20%d0%92.%20%d0%86..pdf>
5. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Особливості формування картографічної компетентності в учнів 10-х класів засобами підручника географії. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2021 р. № 2 (22). URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/2/11.pdf>
6. Богданець В. А., Ковальчук І. П. Електронні атласи: минуле та сьогодення. *Історія картографії*. 2014 р. URL: http://maptimes.inf.ua/CH_11/18.pdf
7. Борноволок О. В. Ідентичність українського п'ятидесятирічного руху : дис. ... канд. : 09.00.14. Київ, 2019. 228 с. URL: https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.21/Bornovoloko_v_Dis1.pdf (дата звернення: 17.11.2024).

8. Висовень О. І. Громади євангельських християн-баптистів радянської України в політичних, соціокультурних вимірах тоталітарної доби (40-80-і рр. XX ст.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Переяслав, 2021. 528 с.
URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysoven_Oksana/Hromady_Yevanhelskykh_khrystyian-baptystiv_radianskoi_Ukrainy_v_politychnykh_sotsiokulturnykh_vymira.pdf
(дата звернення: 12.09.2024).
9. Вітчизняний євангельський протестантизм: історія, досвід, проблеми: збір. наук стат. / редактори А.Колодний, О.Панич. Київ: УАР. № 58. 247 с. URL: https://uars.info/prints/ur/2011_58.pdf
10. Владиченко Л. Д. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Про_свободу_совісті_та_релігійні_організації._Закон_України (дата звернення: 9.09.2024).
11. Власов В. С. Картографічні вміння як складник просторової компетентності. Формування картографічних умінь на уроках історії. 2015 р.
URL:<https://lib.iitta.gov.ua/713732/1/%D0%92%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%20%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%202015.pdf>
12. Г. Трегуб «Адвентисти сьомого дня реформованого руху: історія та особливості інституціоналізації в Україні». URL:Бабій М (researchgate.net)
13. Геніш О. В. В стовпі вогню та хмарі диму: з історії п'ятидесятницької Церкви. Рівне: Дятлик М., 2019. 406 с.
14. Герус В. В.. Протестантизм в Україні.: наук. збірн.: Історія. Філософія. Житомир. с. 402– 403. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/745/402.pdf?sequence=1>.
15. Григоренко А.Ю. Эсхатология, миллениаризм, адвентизм: история и современность. Философско-религиоведческие очерки (научное

издание).СПб.: Европейский Дом, 2004. 392 с.URL:
https://stavroskrest.ru/sites/default/files/files/pdf/grigorenko_adventizm_pdf.pdf

16. Грузова Т. С. Церква в Україні в умовах голодомору 1932–1933 рр. : дис. ... д-ра філософії в галузі історії : 032. Запоріжжя, 2021. 268 с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Hruzova_Tetiana/Tserkva_v_Ukraini_v_umovakh_Holodomoru_19321933_rr.pdf (дата звернення: 11.09.2024).

17. Гук А. Сьогодні - твій день!. *Благовісник*: журнал. 1993. № 3-4. С. 3 – 4. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_1993_3-4.pdf (дата звернення: 16.09.2024).

18. Декрет Совета Народных Комиссаров "Об отделении церкви от государства и школы от церкви" от 2 февраля (20 января) 1918 г.

19. Десятов Д. Формування просторової компетентності учнів у процесі навчання історії. *Методика. Досвід*. 2012 р. № 3 - 4 (60 - 61). URL: https://repository.moippo.mk.ua/upload/22-04-21_80712755.pdf

20. Довбуш Д. II Світовий конгрес ХВЄ: «П'ятидесятниця – відповідь на виклики сучасності». *Благовісник*: журнал. 2016. № 4. С. 52–56. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_2016_4.pdf (дата звернення: 23.09.2024).

21. Документ ВЦК КПСС «О численности верующих в СССР и их распределении по религиям по переписи 1937 г.». URL: http://istmat.info/files/uploads/39592/rgae_1562.33.2990_71-74.pdf

22. Евангелист. № 6-71928.. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1vuDy142tzjxRHF4BkvvqPmbZxWGqU51Z> (дата звернення: 30.05.2024).

23. Євангельський Голос. № 6. 1939. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1HGvL3bk3IQ1PrzypxCQ6S5_z-KI_uxXM

24. Заліщук В.І. Особливості дистанційного викладання історії. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах*: тези доп. I міжн. наук-інтерн-конф., Дніпро, 2020. Т.1. 608 с.URL:

https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Kostitska/publication/345453413_Dosvid_vprovadzenna_distancijnoi_formi_navcanna_sered_studentiv-medikiv/links/5fa71061458515157bf53e2b/Dosvid-vprovadzenna-distancijnoi-formi-navcanna-sered-studentiv-medikiv.pdf#page=408

25. Зінько Ю. А. Влада і протестантизм в Україні: проблеми протистояння (1920–1930-ті рр.). 2005. С. 54–62. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12185/6-Zinko.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).

26. История евангельских христиан-баптистов: монография. Издание Всесоюзного совета Евангельских христиан-баптистов. Том 2. Москва, 1989 г. 624 с.

27. Історія п'ятидесятництва в Україні. Ювілейне видання до 100-річчя започаткування п'ятидесятницького руху / Олег Борноволоків, Віталій Гура, Дмитро Коваль, Михайло Мокієнко, Роман Онуфрійчук, Михайло Хром'як; за заг. ред. М. Мокієнко. Київ: Саміт-книга, 2021. 520 с.

28. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. Редколегія: А. Колодний (голова) та ін. Пізній протестантизм в Україні. Т. 6. (п'ятидесятники, адвентисти, Свідки Єгови) За ред. П. Яроцького. Київ-Дрогобич: видавець Сурма С, 2008. с. 632.

29. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. Редколегія: А. Колодний (голова) та ін. Протестантизм в Україні. Т. 5. За ред. П. Яроцького. Київ: видавець Світ Знань., 2002. с. 424.

30. Коваленко Л. Облако свидетелей Христовых (72 биографии с фотографиями): книга. Киев: Центр Христианского Сотрудничества, 1996 р. 381 с. URL <https://www.twirpx.com/file/1072894/grant/>

31. Когатько Ю. Підходи до географічного дослідження релігійної діяльності та використання сакральних просторів. *Економічна та соціальна географія*. 2010. № 1(61). URL: <https://bulletin->

esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-61/12.Kogatko.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

32. Колос В. І. Картографічні завдання для формування просторової компетентності на уроках історії. Котельва. 2022 р. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/handle/022518134/907>

33. Коляда І. Сучасний вчитель історії та успішність навчально-виховного процесу (Теорія та методика навчання історії): *Історія в школі. Вчительська зала: наук-метод. журнал*. 2013р. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17025/Kolyada_1.pdf?sequence=1

34. Котляр Ю., Котляр Г. Православ'я і лютеранство в Україні та Росії (кінець XVI – початок XVII ст.): Чорноморська минувшина, 2019. С. 11–17. URL: <http://chm.onu.edu.ua/article/view/156465/155873>.

35. Кривіцька В. В. Прищак М. Д. Технологія дистанційного навчання. *Вінницький національний технічний університет*. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29708/9638.pdf?sequence=3>

36. Любащенко В. І. П'ятидесятництво. *Енциклопедія історії України*. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=pjatydesjatnyctvo

37. Любащенко В. Історія протестантизму в Україні: курс лекцій, Київ. 1995. 350 с. URL: https://risu.ua/istoriya-protestantizmu-v-ukrajini-kurs-lekciy_n83012

38. Любащенко В. Протестанти в Україні: 30 років релігійної свободи. Українська уніонна конференція. Церква адвентистів сьомого дня. 2019. URL: <https://info.adventist.ua/tyzhdenpodyaky-protestanty-v-ukrayini-30-rokiv-religijnoyi-svobody/>

39. Мєренков Г. А. Соціальна і громадянська активність пізньопротестантських церков у незалежній Україні як наслідок

переосмислення своєї євангельської місії : дис. ... канд. філос. наук: 09.00.14.

Київ, 2023. 245 с. URL: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Rady/Merenkov/Mierienkov_Diser.pdf (дата звернення: 24.09.2024).

40. Морозов О., Рощина Л. Зародження руху євангельських християн-баптистів в Україні: *Наука. Релігія. Суспільство*. URL: <https://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/1528/1/баптисти.doc>.

41. Новини Церкви ХВЄ. *Благовісник*: журнал. 2014. № 1. С. 56. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_2014_1.pdf (дата звернення: 18.09.2024).

42. Новини Церкви ХВЄ. *Благовісник*: журнал. 2014. № 2. С. 56. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_2014_2.pdf (дата звернення: 18.09.2024).

43. Опарин А. А. Львов, Иван Александрович (1879–1958). *Encyclopedia of Seventh-Day Adventists (ESDA)*. URL: <https://encyclopedia.adventist.org/article?id=AD6Z&lang=ru> (date of access: 05.06.2024).

44. Папроцький Ф. Для праці обмежень немає. *Благовісник*: журнал. 1992. № 2. С. 3–5. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_1992_2.pdf (дата звернення: 16.09.2024).

45. Парасей А.Ф., Жукалюк Н.А. Бедная, бросаемая бурей... Исторические очерки к 110-летнему юбилею Церкви адвентистов седьмого дня в Украине: видавець «Джерело життя», Київ 1997 р. 340 с. URL <https://www.twirpx.com/file/2209501/>

46. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018 р. 208 с. URL: [162002217.pdf](https://core.ac.uk/doi/pdf/10.21203/rs.3.rs-162002217/v1) (core.ac.uk)

47. Постановление ВЦИК, СНК РСФСР «О религиозных объединениях» от 08.04.1929 г. URL: https://www.lawmix.ru/docs_cccp/5380

48. Примиритель. № 9-10. 1939 г. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1i9pVL2FCEwG43kTZb0-ekNk1LIG3Hqrb>
49. Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації: Указ Президента України від 26.08.2016 р. № 357/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/2016#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
50. Решетников Ю., Санников С. Обзор истории евангельско-баптистского братства в Украине. Одесса: Богомыслие, 2000. 246 с. URL: http://krotov.info/history/20/iz_istori/reshetn.html (дата звернення: 17.06.2024).
51. Савинский С. Н. История русско-украинского баптизма: науч. пособ. Одесса: Богомыслие, 1995. 128 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0006152
52. Сагайдак І. П. Формування просторової компетентності студентів у процесі навчання історії. *Впровадження компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»: мат. міжнар. наук-прак. конф., Ірпінь, 2018.* 148 с. URL: <https://iek.irpin.com/assets/images/resources/52/333eff7f62fda5eaebe496683939a8df799c855c.pdf>
53. Смерть служителів у Слов'янську. *Благовісник: журнал.* 2014. № 3. С. 41. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_2014_3.pdf (дата звернення: 19.09.2024).
54. Степовик Д. В. Баптизм. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: <https://esu.com.ua/article-40307> (дата звернення: 04.06.2024).

55. Стефанів В. П. Церковь адвентистов сьдмого дня в России XIX - XX вв.: взаємодєйствіє с государственной властью и обществом. Омск: *Исторические науки*. С. 11–31. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tserkov-adventistov-sedmogo-dnya-v-rossii-xix-xx-vv-vzaimodeystvie-s-gosudarstvennoy-vlastyu-i-obschestvom/viewer> (дата звернення: 30.05.2024).

56. Трагічне минуле: документи свідчать: збірник документів: у 5 т.. Т 3.: *Боротьба радянських каральних органів з протестантськими організаціями Дніпропетровщини (1930-196-рр.)*. / редколегія Батура Д. І., Першина Н. Г та ін. / уклад.: О.О.Коротаєв. Дніпро: «Моноліт» 2019. с 260. URL:untitled (chtyvo.org.ua)

57. Угодапро об'єднання християн віри євангельської з євангельськими християнами і баптистами в єдиний союз. URL:001.pdf

58. Усач Н., Ткаченко В. «Посланник Пятидесятниці (Іван Воронаєв и сподвижники)»: книга. Вінниця: Слово християнина, 2007, 408 с. URLhttp://server.lts.lviv.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=3670&shelfbrowse_itemnumber=5401

59. Франчук В. И. Просила Россия дождя у Господа: книга. Киев: Свытанкова зоря, 2001 – 2003 гг. URL: http://web.archive.org/web/20180902105154/http://anabaptist.ru/obmen/hystory/ist2/files/books/book_02/f_001.html

60. Чміль С. Я. Ідіть і навчіть. *Благовісник*: журнал. 1993. № 1. С. 3 – 4. URL: https://www.blag.org.ua/files/Blagovisnyk_1993_1.pdf (дата звернення: 16.09.2024).

61. Шаріпова Т. В. Впровадження інноваційних технологій на уроках історії, як чинник створення оптимальних умов розвитку для особистості. URL: 028.pdf (fel2005.dp.ua)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Розгорнутий конспект уроку з історії України для 11 класу

Тема уроку: Протестантизм в Україні в добу незалежності

Мета уроку:

навчальна: формувати в одинадцятикласників уявлення про історію протестантизму в незалежній Україні, охарактеризувати становище протестантських рухів; пояснити причини стрімкого поширення протестантизму;

розвивальна: розвивати вміння школярів аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, працювати з історичними картами, висловлювати власні судження;

виховна: виховувати в учнів інтерес до історії протестантизму в Україні, почуття, повагу до різних протестантських течій.

Очікувані результати: Після цього уроку учні зможуть: називати основні події протестантського життя в Україні в період незалежності; визначати основні напрями та особливості протестантського життя сучасної України; розвинути вміння висловлювати свою точку зору, працювати з історичними картами.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник «Історія України» для 11-го класу (авт. Сорочинська Н., Гісем О.); атлас, а також контурна карта з історії України 11 клас.

Основні терміни (поняття):

1 Протестантизм – один із трьох, поряд із католицизмом і православ'ям, напрямів християнства. Є сукупністю численних і

самостійних церков, пов'язаних своїм походженням із Реформацією – широким антикатолицьким рухом XVI ст. в Європі.

2 Християнство (гр. Χριστός — «помазанник», «мессія»): одна з трьох світових релігій. Особливістю християнства, яка відрізняє його від інших релігій є віра в Ісуса Христа як втілення і прояв Бога заради спасіння всього людства і людського суспільства і настанови в істині.

3 П'ятидесятництво – протестантська течія євангельської традиції, що виникла наприкінці XIX – на поч. XX ст. назва походить від давньоєврейського свята П'ятидесятниці (у християнській традиції – Трійця).

4 Баптизм (від грец. βαπτίζω – занурювати, хрестити у воді) - одна із течій у протестантизмі найвищим авторитетом якої є Біблія, а Церква це самоуправна спільнота, що не визнає залежність від світської влади громадою якої керують виборні пресвітери.

5 Церква (гр. Κυριακή οίκη — дім Господа): культова споруда, призначена для здійснення богослужінь і проведення релігійних обрядів християнами.

Основні дати (події):

1. 23 квітня 1991 р. був прийнятий Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» де було закріплено право громадян України на свободу совісті, що дозволяло вільно сповідувати будь-яку релігію, відправляти релігійні культу, а також вільно поширювати релігійні переконання.

2. 1991 р. – офіційно оголошено про створення Союзу п'ятидесятників України, що об'єднав майже всіх християн віри євангельської (у західних областях) та більшість християн євангельської віри (на сході й півдні).

3. 1990 р. – відбувся XXI з'їзді Євангельських Християн-Баптистів України, було проголошено створення самостійного Союзу ЄХБ України.

4. 1992 р. – Верховна Рада прийняла закон про альтернативну службу.

Структура уроку:

- I. Організаційний момент.
- II. Актуалізація опорних знань
- III. Повідомлення теми та мети уроку.
- IV. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності.
- V. Вивчення нового матеріалу.
- VI. Узагальнення та систематизація знань.
- VII. Домашнє завдання

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

1. 1. Вступне слово вчителя.

Слово вчителя: Добрий день! Сьогодні на уроці ми будемо вивчати підрозділ 5 «Релігійне і церковне життя» розділу 30. Поговоримо про протестантські церкви в незалежній Україні.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

3. 1. «Згадайте».

Кожний учень отримує картку з набором запитань. Учні по черзі дають на них стислі письмові відповіді. Останній учень здає картку з відповідями. Через 5 хв вчитель забирає всі картки. Перемагають ті учні які дали найбільше правильних відповідей. Запитання:

1. Що ви знаєте про релігійне становище в Україні за радянської доби?
2. Що вам відомо про протестантські течії в незалежній Україні?
3. Як ви вважаєте, які саме політичні процеси в незалежній Україні впливали на релігійне життя?

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ.

1. Слово вчителя: Розгорніть робочі зошити та запишіть, будь ласка, тему: «Протестантизм в Україні в добу незалежності». Ми дізнаємось, як протестантизм розвивався в Україні після 1991 року та яку роль він відіграє в релігійному і суспільному житті.

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель демонструє картини із зображенням протестантських церков. Із метою полегшення завдання вчитель організовує бесіду:

1) *Чим відрізняється архітектура протестантського храму від звичайного православного?*

2) *На вашу думку чому саме в такому стилі побудовані споруди?*

3) *Чи бачили ви подібні споруди на території України до тих що зображені на картинах?*

4) *Які соціальні чи політичні процеси могли вплинути на розбудову протестантських церков в Україні?*

У процесі бесіди учні доходять висновку, що жителі України поділяються за релігійною, або конфесійною ознакою. Вчитель висловлює твердження, що значення релігійного складу населення є дуже важливим, адже серед дослідників існує думка, що яка в країні релігія має найбільше послідовників, нерідко залежать особливості державного устрою, соціально-економічне та політичне життя суспільства.

Баптиська церква в Маріуполі

Дім молитви Християн Віри Євангельської «Голгофа» у місті Львів

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. П'ятидесятництво.
2. Євангельські християни-баптисти.
3. Адвентисти.

Учитель. На межі 80-90 рр. ХХ ст. та здобуттям незалежності України стрімко зростає релігійна активність населення. Віруючими визнали себе понад половина громадян нашої держави.

Упродовж 1988-1990 рр. число релігійних об'єднань щороку збільшувалося на третину і на початок 1991 р. становило бл.10,5 тис. Церква, як інституція має значний авторитет в суспільстві.

Нова релігійна політика в Україні та відмова від тоталітарних методів впливу на віруючих говорило про розбудову цивілізаційних і демократичних взаєми. Верховна Рада України відреагувала ухваленням 23 квітня 1991 р. Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Робота з текстом Конституції України (ст. 35)

Опрацюйте текст 35 статті Конституції України

«Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою».

Запитання:

1. Проаналізувати текст статті 35 і визначити, які саме права та обов'язки громадян вона закріплює.
2. Що означає свобода віросповідання, і які законні обмеження на неї можуть бути накладені?
3. Обговоріть питання про альтернативну службу та механізми забезпечення права на відмову від військової служби за релігійними переконаннями.

Робота з терміном

Конфесія (від лат. confessio — сповідання) — особливість віросповідання в межах певного релігійного вчення, а також об'єднання вірян, послідовників цього релігійного віросповідання.

Протестантизм – один із трьох, поряд із католицизмом і православ'ям, напрямів християнства. Є сукупністю численних і самостійних церков, пов'язаних своїм походженням із Реформацією – широким антикатолицьким рухом XVI ст. в Європі.

Баттизм(від грец. βαπτίζω – занурювати, хрестити у воді) - одна із течій у протестантизмі найвищим авторитетом якої є Біблія, а Церква це самоуправна спільнота, що не визнає залежність від світської влади громадою якої керують виборні пресвітери.

П'ятидесятництво – протестантська течія євангельської традиції, що виникла наприкінці XIX – на поч. XX ст. назва походить від давньоєврейського свята П'ятидесятниці (у християнській традиції – Трійця).

Адвентизм (від. лат. *adventus* – пришестя) – один із релігійних напрямів у протестантизмі, що виник у 30-х рр. ХІХ ст. в США, ідейним натхненником і організатором якого вважається баптистський проповідник В. Міллер.

Учитель. Отже, термін «конфесія» використовується для опису різних християнських церков, таких як баптизм, п'ятидесятництво, адвентизм, що є одними з напрямлень протестантизму.

П'ятидесятництво. Датою започаткування п'ятидесятницького руху в Україні вважають 1921р. Він пов'язаний з діяльністю відомого місіонера з Оренбурзької губернії, Іваном Юхимовичем Воронаєвим (Микита Черкасов), який приїхав в Одесу з Америки. Згодом була офіційно відкрита перша церква під назвою: «Християни Євангельської Віри» і проведено богослужіння. Рух швидко почав поширюватись і 1924 р., коли кількість церков досягла 50-ти, був проведений обласний з'їзд і утворений обласний союз християн євангельської віри з центром в Одесі. У 1925 р. на з'їзді був заснований Всеукраїнський союз християн євангельської віри. Головою Союзу був обраний

Іван Воронаєв

І. Ю. Воронаєв. В Одесі видавався також журнал Союзу ХЄВ Євангеліст який був закритий владою в серпні 1928 року.

Керівником Союзу ХЄВ був Іван Юхимович Воронаєв, його першим заступником – В. Р. Колтович, другим заступником був М.О. Гальчук, секретарем – С. А. Олексюк та І. М. Підлісний.

У 1930 р. керівництво Союзу ХЄВ було заарештовано і обвинувачено в контрреволюційній діяльності і піддано жорстоким репресіям. В. Р. Колтович і М. В. Рюмшин загинули в таборах. Дотепер

немає достовірних матеріалів про смерть І. Ю. Воронаєва . Також і інші керівники Союзу закінчили своє життя у в'язницях і таборах, а деякі були і розстріляні.

Але діяльність церкви християн віри євангельської продовжувалось існувати у підпіллі в часи гонінь і репресій, радянській владі не вдалося її знищити.

У 1988 р. була скасована інструкція «Про застосування законодавства про релігійні культури», а з нею й заборона п'ятидесятництва. У липні того ж року було створено Оргкомітет з відновлення легальної діяльності Союзу християн віри євангельської, а у травні 1989 р. була подана Заява керівництва ХВС на адресу Президії ВРЄХБ з проханням про вихід п'ятидесятницьких громад зі складу Ради ЄХБ. Пленум ВРЄХБ задовольнив прохання п'ятидесятників. За деякими даними на момент виходу у складі ВРЄХБ налічувалось близько 300 п'ятидесятницьких громад.

25-26 травня 1990 р. у м. Коростень відбувся Всеукраїнський з'їзд християн віри євангельської на який прибули представники з 430 громад України. На з'їзді було проголошено відновлення Всеукраїнського союзу християн євангельської віри, а також обрано старшого пресвітера України – Миколу Мельника. Згодом переобраний в 1994 і керував Союзом церков до 1998 року. Михайло Степанович Паночко, обраний головою на Всеукраїнському з'їзді, що відбувся 19-21 травня 1998 року в Києві та переобраний на наступний термін під час чергових з'їздів у 2002, 2006, 2010, 2014 та 2018 роках. 2023 р. старшим єпископом УЦХВС став Козачок Анатолій Миколайович.

У 1990 р. виникло п'ятидесятницьке об'єднання – Союз вільних церков християн євангельської віри. В Союз увійшли окремі п'ятидесятницькі громади, що вийшли з-під опіки Ради ЄХБ, а також деякі автономно зареєстровані громади. Організаційним ініціатором із заснування був колишній член ВРЄХБ Володимир Глуховський.

У серпні 1992 р. в Москві відбулася конференція на якій було прийнято рішення створити Об'єднану Церкву християн віри євангельської СНД та країн Балтії (ОЦХВЄ). Головуючим єпископом ОЦХВЄ був обраний Віктор Білих, а заступником Іван Федотов. В кожній колишній державі СРСР церкви в складі ОЦХВЄ, матимуть свої об'єднання, своїх старших служителів.

Віктор Іванович Білих

Також було ухвалено рішення про створення в Україні самостійного Братства. Головним єпископом ОЦХВЄ України був обраний Георгій Бабій, а заступником Петро Новорок.

Наступні з'їзди ОЦХВЄ відбулися у 1997 р. в Малоярославці (Росія), 1999 р. в Рибниці (Молдова), 2002, 2005 та 2008 рр. у Вінниці, 2001 р. в Краснодарі. В 2001 р. у зв'язку зі смертю В. Білих, старшим єпископом було обрано Івана Федотова, а з 2011 р. – Георгія Бабія.

Перший з'їзд Об'єднаної Церкви ХВЄ України відбувся у 1992 р. на якому Георгія Бабія було обрано головним єпископом, а також при Раді єпископів були утворені відділи освіти, євангелізації, милосердя, видавництва.

У серпні 2002 р. в м. Вінниці відбувся IV з'їзд Об'єднаної церкви християн віри євангельської країн СНД і Прибалтики на який прибуло близько 600 служителів з 14 країн. Старшим єпископом ОЦ ХВЄ був обраний Іван Федотов, а його заступником Георгій Бабій.

Євангельські християни-баптисти. Виникнення євангельсько-баптистського руху на теренах України відбулося в середині XIX сторіччя. Причинами виникнення та розповсюдження баптизму стало саме відірваність реального життя тогочасних християн від виконання заповідей Христа; недоліки в житті і діяльності православного духівництва та велике прагнення народу зрозуміти істину в справі віри і моральності. Найбільше ж слід відзначити розповсюдження в середині XIX ст. серед населення Святого Письма. Прості люди вчилися читати Біблію, яка на той час була перекладена російською мовою. Саме Слово Боже вчило людей як і що має бути в житті християнина, вчило про необхідність виконання заповідей Христа.

Баптисти під час читання Святого Писання.

Датою початку євангельського руху в Україні вважають 50-ті рр. XIX ст. Його проповідником став селянин Федір Онищенко із с. Основи Одеського повіту, який довгий час шукав розуміння Бога і жадав виправлення себе. З часом він глибоко покаяння і відчув близькості Бога. Внаслідок його проповіді в 1861-1862 рр. в с. Основі виникає громада, яка отримує від сторонніх спостерігачів назву «штундизм». Також євангельське пробудження відбулося в селищах Карлівка і Любомирка сусіднього Єлизаветградського повіту тієї ж Херсонської губернії.

Баптисти сьогодні

Нові умови для діяльності євангельських християн-баптистів в Україні розпочалися 1985 р. з початком «перебудови», а також з проголошенням незалежності України.

У 1990 р. відбувся XXI з'їзд євангельських християн-баптистів України на якому було проголошено створення Союзу Євангельських Християн-Баптистів України.

У 1992 р. у Москві відбувся з'їзд ЄХБ Союзу, що був під керівництвом ВРЄХБ. На з'їзді було прийнято рішення створити Євро-Азійську Федерацію Союзів ЄХБ. Цей союз на

22-му з'їзді українського євангельсько-баптистського союзу у 1994 р. отримав назву — Всеукраїнський Союз Об'єднань ЄХБ. Головою Союзу було обрано Григорія Івановича Коменданта.

За деякими даними на січні 1999 р. Всеукраїнський Союз Об'єднань ЄХБ (ВСО ЄХБ) нараховував 1978 церков, що об'єднували майже 125 тис. віруючих. Згідно зі статистикою 23-го з'їзду ВСО ЄХБ, який відбувся у 1998 р. за чотири роки (1994-1997) було відкрито 579 нових церков.

Структура

Всеукраїнський Союз Церкви ЄХБ складається з обласних об'єднань ЄХБ України, які очолюються старшими пресвітерами, а також діють п'ять об'єднань євангельсько-баптистських церков української діаспори в США, Канаді, Австралії, Аргентині і Парагваї, а також Португалії.

Вищим керівним органом ВСО ЄХБ є з'їзд представників церков, який проходить один раз на п'ять років. З'їзд затверджує основні напрями

Вінницька церква Дім Євангелія є однією з найбільших баптистських церков України

духовної та організаційної діяльності та статутні положення ВСЦ ЄХБ затверджує склад Ради Союзу, обирає голову та склад виконавчого комітету і ревізійної комісії і. У період між з'їздами керівництво діяльністю Союзу здійснюють Рада Союзу (старші пресвітери об'єднань та керівники основних відділів Союзу, голова Союзу, заступники голови Союзу,) та Виконавчий комітет (голова Союзу і заступники голови).

Головами Союзу були Духонченко Яків Кузьмич (1990 – 1994), Комендант Григорій Іванович (1994 – 2006 рр.), Нестерук В'ячеслав Васильович (2006 – 2014 рр.). 2014 р. головою Союзу обрано Антонока Валерія Степановича.

Діяльність

Діяльність церкви та зовнішню місію забезпечують різні напрями служіння, зокрема християнська освіта, місіонерство, молодіжне, дитяче, жіноче, сімейне, музично-хорове, соціальне, інформаційне.

Соціальний напрям діяльності ВСЦ ЄХБ охоплює такі служіння: капеланське, медичне, для людей із вадами слуху і зору, для в'язнів, сиріт, реабілітації людей з алкогольною та наркотичною залежністю.

Взаємозв'язки

Всеукраїнський Союз Церков ЄХБ є членом Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій та Ради євангельських протестантських церков України, метою яких є репрезентація церковних інтересів в Україні і світі. ВСЦ ЄХБ входить до складу Всесвітнього баптистського альянсу та Європейської баптистської федерації, бере активну участь у європейських і світових баптистських конференціях.

Адвентизм. Виникнення церкви адвентистів сьомого дня було закладено з протестантського руху відродження в ХІХ ст. («Друге Велике Пробудження») в Північній Америці і пов'язане з іменем

Громада села Бердебулат

Еллен Уайт (1827-1915 рр.). Під її впливом адвентисти почали шанувати суботу замість неділі і з 1860 р. стали офіційно іменуватися Церквою адвентистів сьомого дня.

Перші згадки про адвентистів на теренах України припадають на 1860-ті роки. Значну роль у поширенні адвентизму відіграв німецький євангеліст і церковний адміністратор Людвіг Ріхард Конрад. Датою заснування першої громади адвентистів вважають 31 липня 1886 року в селі Берди-Булат у Криму.

У Західній Україні адвентистська вістка поширювалась завдяки польському дворянину Міхалу Беліні-Чеховському. У 1867 році в Чернівцях була заснована група адвентистів із семи осіб.

Інтенсивний розвиток адвентизму на українських землях спонукав керівників Церкви створити місцеві керівні органи, так у 1907-му році, за рішенням Генеральної Конференції (ГК) — найвищого адміністративного органу всесвітньої Адвентистської церкви, — було створено Російську унійну конференцію, яка почала діяти з 1 січня 1908 року.

Після Першої світової війни 1919–1929 рр. вважаються періодом свободи в історії церкви. Українські релігійні меншинства, в тому числі протестанти, користувалися привілеями, в порівнянні з православною церквою.

У 1920 р. в Москві відбулася Всеросійська конференція АСД під керівництвом Г. Лебсака. На конференції було прийнято рішення про створення Всеросійського уніону (союзу спілок) християн адвентистів сьомого дня, затверджено статут та структуру управління Всесоюзного уніону. Головою уніону обрали Г. Лебсака, секретарем – Л. Войткевича.

На V Всесоюзному з'їзді АСД 1924 р. була сформована структура національних союзів у складі церков ВФСАСД. Цей з'їзд виділив Східну Україну та східні регіони Білорусі в окрему адміністративно-церковну одиницю – Західноукраїнський союз (Київська, Подільська, Чернігівська,

Вітебська, Гомельська, Волинська, Полтавська, Катеринославська губернія та Крим), головою було призначено Івана Львова.

Союз одразу активно взявся за свою діяльність. Було вирішено відкрити при Київській церкві Біблійний інститут з трьома курсами навчання. Незабаром почали друкувати в Києві журнал «Благовісник». З того часу Київ стає центром духовного управління адвентистів сьомого дня.

У 1925 р. в м. Києві відбувся з'їзд II - го Західноукраїнського союзу АСД за участі 65 делегатів в тому числі Г. Лебсака (голова Всесоюзного федеративного союзу АСД), У. Вільсона (голова Південно-Східного крайового Союзу).

На з'їзді піднімалися до обговорення такі важливі питання, як християнська поведінка, значення Святого Письма, неприпустимість

алкоголю та шкідливих звичок. Було вирішено реорганізувати сам Союз, зроблено деякі доповнення до Статуту Союзу та обрано керівництво у складі: І. Львів – голова, А. Аузін – секретар-казначей і інші.

На III Всеукраїнському з'їзді АСД, який відбувся у травні 1927 р., було чітко визначено назви 7 конференцій за територіальними ознаками: Нижньо-, Середньо- та Верхньодніпровські, Чорноморська, Кримська, Подільська, Волинська.

На VI Всеросійському з'їзді 1928 р в Москві за участі 26 українських адвентистських делегатів було прийнято рішення приєднати громади з Молдови. З того часу організацію Церкви АСД стали називати Всеукраїнським об'єднанням.

*Третій Всеукраїнський з'їзд АСД.
Київ 1927 р.*

1991 р. вважається початком нового етапу розвитку Церкви АСД в Україні. Адвентисти, як і інші протестантські течії, отримали можливість проводити євангелізації, відкривати молитовні будинки і здійснювати різноманітну діяльність в житті країни.

У липні 1992 р. відбулася I Всеукраїнська конференція адвентистських медичних працівників, що заклало підвалини діяльності відділу здоров'я і утримання, який очолив відомий хірург Д. А. Кога. А на II Всеукраїнській конференції медпрацівників у 1993 р. була створена Адвентиська медична асоціація України (АМАУ).

8 вересня 1993 р. відбувся V Всеукраїнський з'їзд АСД за участю президента Євро-Азійського дивізіону Теда Вільсона. Всього на з'їзд прибуло 135 делегатів. На з'їзді було затверджено перший Статут Української унійної конференції, проведено вибори унійного керівництва, а також затверджено адміністративні зміни – зменшення кількості конференцій з вісьми до шести. Президентом уніону на наступні п'ять років було обрано М. М. Мургу, П. І. Хімінця – секретарем, О. П. Панкова – скарбником.

В умовах демократизації України з'явилися широкі можливості для роботи відділу молоді та дітей. У 1990 р. в Києві відбувся молодіжний конгрес, а за п'ять років (1988-1993 рр.) відбулося більше 20 молодіжних та близько 200 дитячих зібрань.

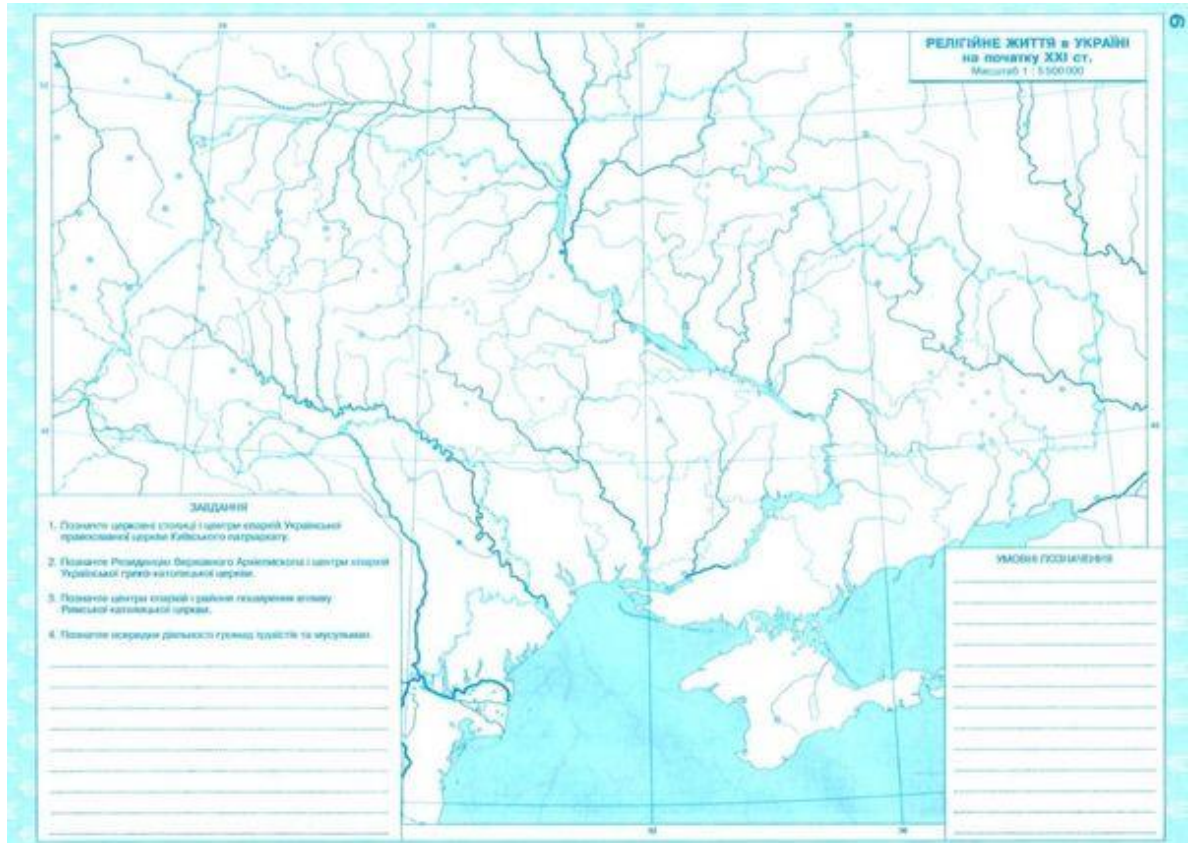
Також активізувалась робота літературно-видавничого відділу. Починаючи з 1990 р. видається щомісячна газета «Вісник миру», а також книги: «Дорога до Христа», «Проповідь з гори благословень».

У 1993 р. в Києві була відкрита адвентиська загальноосвітня школа, а у 1995 р. відкрито Українську філію Заокської духовної академії, ректором якої став А. С. Жаловага.

Станом на 1979 р. Український уніон Церкви АСД поділявся на 6 місіонерських полів, а до 2002 р. на території України функціонувало 8 конференцій (Дніпровська, Західна, Буковинська, Південна, Східна, Подільська, Східно-Дніпровська, Центральна).

«Робота з картою».

Коментар вчителя: На основі підручника та вже почутої інформації потрібно на контурній карті «Релігійне і церковне життя» позначити території найбільшого поширення протестантських громад в Україні.

Контурна карта «Релігійне життя в Україні на початку ХХІ ст.» з атласу історія України 11 клас.

Проаналізуйте карту «Релігійне життя в Україні на початку ХХІ ст.» з атласу історія України 11 клас і на її основі заповніть контурну карту.

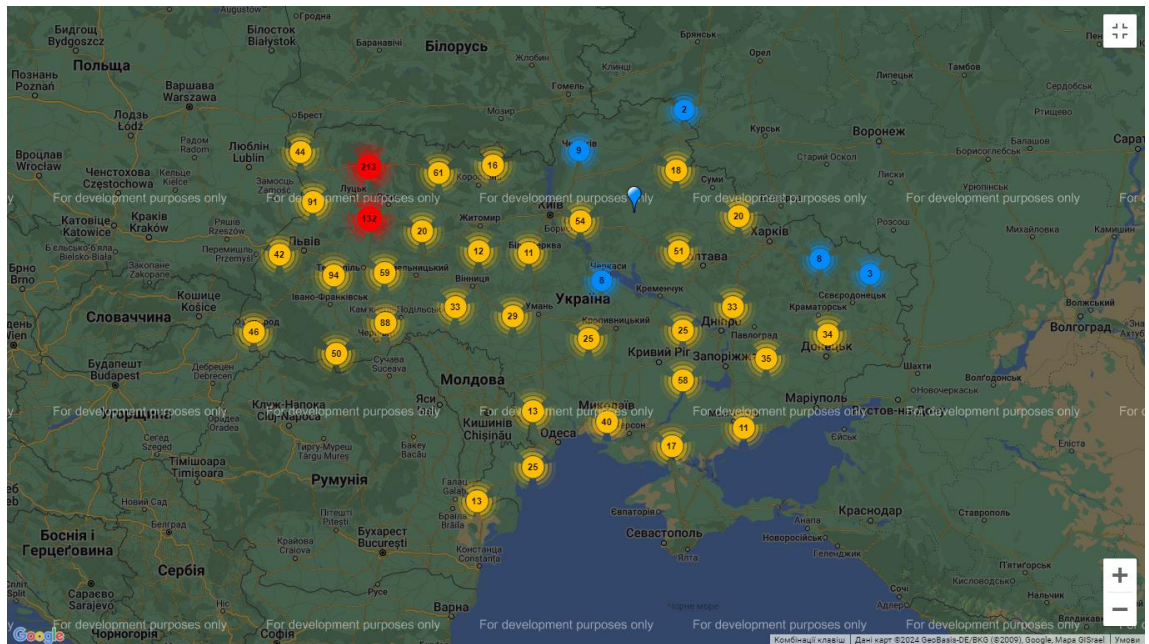
Карта «Релігійне життя в Україні на початку XXI ст.» з атласу історія України 11 клас

Коментар вчителя: Опрацюйте інтерактивну карту УЦХВС за даним посиланням: <https://www.chve.org.ua/adresy/>

Завдання:

1. На контурній карті «Релігійне життя в Україні на початку XXI ст.» з атласу історія України 11 клас позначте червоним кольором області з найбільшою кількістю громад УЦХВС, а з найменшою кількістю синім кольором.

2. Використовуючи інтерактивну карту знайдіть інформацію про протестантську громаду в своєму рідному місті, районі або області, та напишіть в контурній карті.

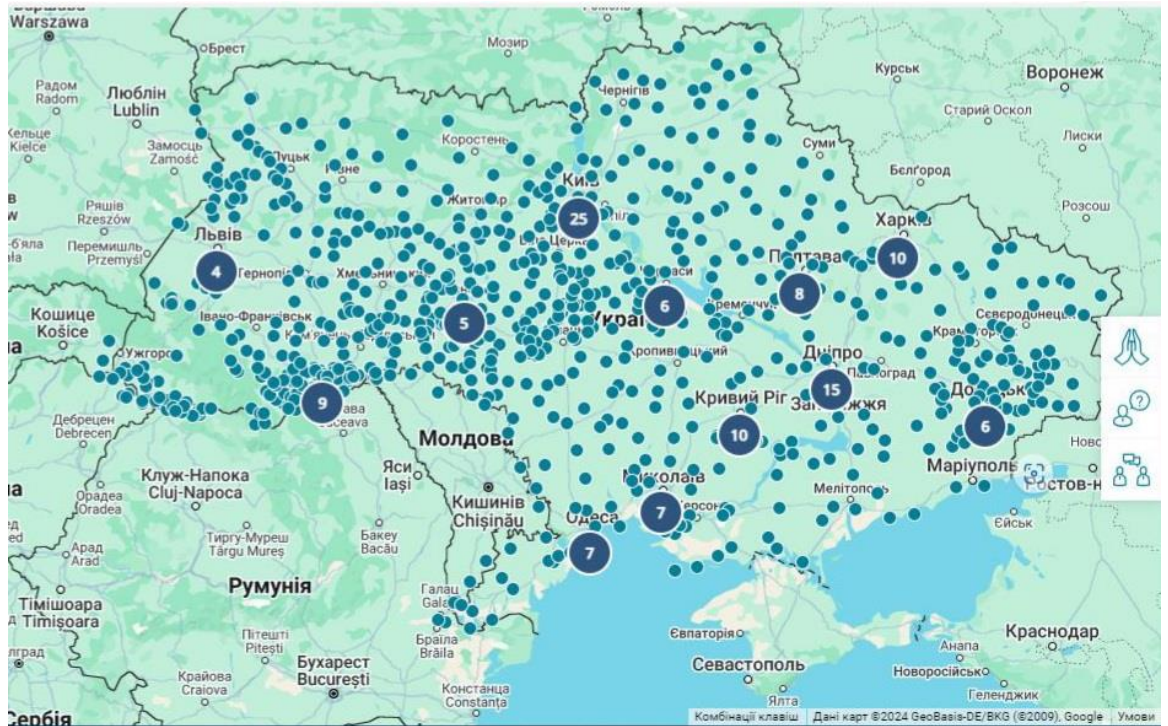

Інтерактивна карта УЦХВЕ

Коментар вчителя: Опрацюйте інтерактивну карту церкви адвентистів сьмого дня за даним посиланням: <https://adventist.ua/churches/>

Завдання:

1. На контурній карті «Релігійне життя в Україні на початку ХХІ ст.» з атласу історія України 11 клас позначте фіолетовим кольором області з найбільшою кількістю громад УЦАСД, а з найменшою кількістю жовтим кольором.
2. Використовуючи інтерактивну карту Церкви АСД знайдіть населений пункт де ви знаходитесь та найближчу до вас громаду.

Інтерактивна карта УЦАСД

Коментар вчителя: Опрацюйте карту взяту з сайту:

https://genissh.blogspot.com/2017/08/blog-post_77.html

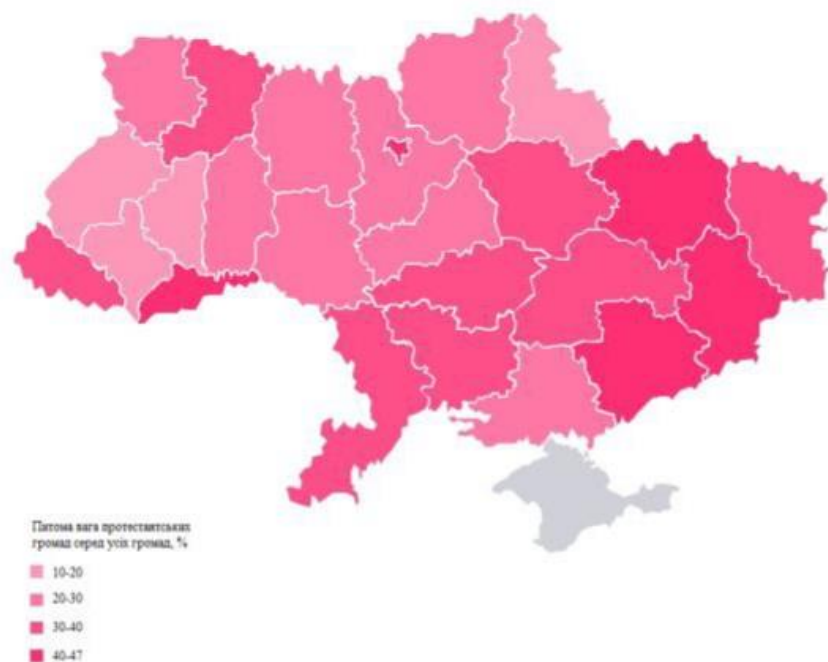
Завдання:

1. У яких областях найбільша кількість баптистських громад?
2. У яких областях найменша кількість баптистських громад?
3. Як ви вважаєте чи можливо дізнатися точну кількість баптистських громад в Україні?

Коментар вчителя: Опрацюйте запропоновану карту взяту з <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/article/download/1966/pdf>

Завдання:

На контурній карті «Релігійне життя в Україні на початку ХХІ ст.» з атласу історія України 11 клас позначте червоним кольором області з найбільшою кількістю громад, а рожевим з найменшою.

Поширення протестантизму в Україні, 2021 р.

«Заповни карту»

Коментар вчителя: Учнівський клас ділиться на дві команди. Кожна команда отримує карту України для заповнення. На основі почутої інформації, а також інтерактивних карт УЦХВС, УЦАСД, карт кількості баптистських громад в Україні та поширення протестантизму в Україні

2021 р. учні повинні на швидкість заповнити карту. Команда яка набирає більше балів виграє.

Завдання:

1) На основі інтерактивної карти УЦАСД синім кольором замалюйте області з найбільшою кількістю громад (1 бал).

2) На основі інтерактивної карти УЦХВС зеленим кольором замалюйте області з найбільшою кількістю громад (1 бал).

3) На основі карти кількості батиських громад в Україні станом на 2017 рік замалюйте світлозеленим кольором області з найбільшою кількістю громад (1 бал).

4) Підпишіть на карті місто та дату започаткування п'ятидесятницького руху в Україні (2 бали).

5) Датою відкриття першої адвентистської громади в Україні вважають...? Підпишіть регіон та дату (2 бали).

6) Підпишіть на карті місто та дату коли відбувся Всеукраїнський з'їзд християн віри євангельської на якому було проголошено відновлення Всеукраїнського союзу християн віри євангельської (3 бали).

«Впізнай громаду»

Коментар вчителя: Гравці мають ідентифікувати тип протестантської громади (наприклад, баптисти, п'ятидесятники, адвентисти) за певними ознаками чи історичними фактами.

Використовуючи інтерактивні карти та мультимедійну дошку вчитель демонструє зображення протестантських церков. Учням даються факти або ключові події, пов'язані з кожним місцем. Гравець має визначити, якій громаді належить це місце, відповідаючи на запитання. За кожну правильну відповідь надаються бали або бонуси.

VI. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Підсумуємо разом».

1. Як ви розумієте поняття протестантизм? На які основні течії він поділяється і яка їх особливість (один із трьох, поряд із католицизмом і

православ'ям, напрямів християнства, до основних течій відносять: баптизм, п'ятидесятництво, адвентизм є і інші).

2. Яка стаття Конституції України гарантує громадянам право на свободу світогляду і віросповідання? (стаття 35).

3. Хто такі християни віри євангельської? Коли був проведений Всеукраїнський з'їзд на якому було відтворено діяльність Всеукраїнського Союзу християн віри євангельської. (це прибічники однієї з течій у протестантизмі: п'ятидесятництва; 1990 року в Коростені)

4. Коли відбулося виникнення євангельсько-баптиського руху на теренах України? (відбулося в середині ХІХ сторіччя).

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати розділ 30 підпункт 5 підручника.
2. Висловіть власну думку щодо значення діяльності протестантських громад в Україні під час війни (виконати письмово).

Додаток 2

Розподіл віруючих за окремими релігіями характеризується такими даними за переписом 1937 р. в СРСР [21]

	Абсолютна кількість (млн. чоловік)	У % загальній чисельності населення	У % до числа віруючих
Всього у віці 16 років і старше	98,4	100,0	---
Із них показують себе віруючими	55,3	56,2	100,0
в тому числі:			

православних	41,6	42,3	75,2
вірмено- грегоріани	0,14	0,1	0,3
Католиків	0,5	0,5	0,9
Протестантів	0,5	0,5	0,9
християн інших віросповідань	0,4	0,4	0,7
Магометан	8,3	8,4	15,0
Іудеїв	0,3	0,3	0,5
буддистів та ламанаїстів	0,1	0,1	0,2
інших і не точно зазначених релігій	3,5	3,6	6,3

Додаток 3

У відсотках до загальної чисельності населення віком 16 років і старше віруючі та невіруючі становлять за переписом 1937 р. в СРСР

[21]

	Обох статей	Чоловіки	Жінки
Всього населення у віці 16 років і старше	100	100	100
у тому числі вказують себе:			
Віруючими	56	44	66

Невіруючими	43	55	33
не відповіли на це питання	1	1	1

Додаток 4

Розподіл на віруючих та невіруючих залежно від грамотності характеризується такими даними за переписом 1937 р. в СРСР [21]

Усього	Обох статей	Чоловіки	Жінки
письменних у віці 16 років і старше (млн. осіб) у тому числі вказали себе:	68,5	37,4	31,1
Віруючими	30,2	14,0	16,6
Невіруючими	37,6	23,0	14,6
що не відповіли на це питання	0,7	0,4	0,3
Усього неписьменних у віці 16 років і старше (млн. осіб) у тому числі вказали себе:	29,9	7,4	22,5
Віруючими	25,1	5,8	19,3
Невіруючими	4,6	1,5	3,1

що не відповіли на це питання	0,2	0,1	0,1
Відсоток віруючих:			
у всьому населенні	56	44	66
серед письменних	44	37	52
серед неписьменних	84	79	86

Додаток 5

Відсоток віруючих залежно від статі, віку та письменності характеризується такими даними за переписом 1937 р. в СРСР [21]

	% вказали себе віруючими			
	Чоловіків		Жінок	
	письменних	неписьменних	Письменних	неписьменних
Всього у віці 16 років і старше у тому числі:	37	79	52	86
16-19 років	24	59	38	72
20-29 років	28	65	48	77
30-39 років	36	73	54	80
40-49 років	45	78	62	85
50-59 років	61	84	72	90
60-69 років	76	90	82	93
70 років і старше	86	92	88	95

Додаток 6

**Витяг із протоколу засідання щодо засудження керівників
п'ятидесятницького Союзу [13с. 51]**

Додаток 7

**УГОДА
ПРО ОБ'ЄДНАННЯ ХРИСТИЯН ВІРИ ЄВАНГЕЛЬСЬКОЇ З
ЄВАНГЕЛЬСЬКИМИ ХРИСТИЯНАМИ І БАПТИСТАМИ В ЄДИНИЙ
СОЮЗ**

1. Громади християн віри євангельської об'єднуються з громадами євангельських християн і баптистів в єдиний союз.

2. Об'єднаний союз має спільний керівний центр в м. Москві і також єдину касу.

3. До складу керівного центру входять також представники християн віри євангельської.

4. Духовні працівники християн віри євангельської залишаються в духовних званнях, які вони носили до об'єднання з євангельськими християнами і баптистами, тобто старших пресвітерів, пресвітерів і дияконів.

5. Обидві сторони визнають, щосповнення силою згори, про що говорять Дії. ап. 1.8, може відбуватися як з ознакою інших мов, так і без знамення інших мов.

/Дії. ап. 2:4; 8,17,39; 10:46; 19:6/

6. Обидві сторони визнають, що на підставі Святого Письма різні мови є одним з дарів Духа Святого, що дається не всім, а деяким /I Кор. 12:4-11/

Це підтверджується також словами вірша 30-го цієї ж глави: «Чи ж усі мають дари вздоровлення? Чи ж мовами всі розмовляють? Чи ж усі вивіснюють?».

7. Обидві сторони визнають, що незнайома мова без вивіснення залишається без плоду, про що ап. Павло дуже ясно говорить: I Кор. 14:6-9; I Кор. 14:28 «А коли б не було перекладача, то нехай він у Церкві мовчить». Обидві сторони вважають це правило, дане Господом через ап. Павла.

8. Беручи до уваги вищенаведені слова ап. Павла про безплідність незнайомої мови при відсутності перекладача, обидві сторони дійшли згоди утримуватись від незнайомих мов в громадських зібраннях.

9. Визнають, що поряд з дією Духа Святого в зібраннях можуть проявлятися і явища, що ведуть до порушення благопристойності і чинності богослужіння /I Кор. 14:40/ — обидві сторони погодилися вести виховну роботу проти такого роду явищ, пам'ятаючи, що Бог не є Богом безладу, але миру /I Кор. 14:33/.

10. З огляду на те, що у євангельських християн і баптистів немає звичаю обмивання ніг, цією угодою рекомендується старшим християнам віри євангельської, з метою єдності і однодумності богослужбового порядку, вести виховну роботу в сенсі досягнення єдиного розуміння в цьому питанні з євангельськими християнами і баптистами.

11. Обидві сторони вживають усі заходи для того, щоб між євангельськими християнами і баптистами з одного боку, і християнами віри євангельської з іншого боку, встановилися найщиріші братські взаємини до обопільної радості і благословенній спільній роботі.

12. Обидві сторони, після підписання цієї угоди, сповіщають свої громади про об'єднання, яке відбулося і закликають до вдячної молитви за велику і славу справу єдності рідних по вірі християн нашої країни.

ПРЕДСТАВНИКИ ХРИСТИЯН ВІРИ ЄВАНГЕЛЬСЬКОЇ

ПАНЬКО, ВАШКЕВИЧ,

ПОНОМАРЧУК, БІДАШ

ПРЕДСТАВНИКИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ

ЖИДКОВ, АНДРЕЄВ, ГАЛЯЄВ,

ОРЛОВ, КАРЄВ, ІВАНОВ

Посилання на оригінал: <https://domhve.com/assets/docs/001.pdf>

Додаток 8

Благовісники християн євангельської віри, в центрі – Іван Воронаєв

Додаток 9

Представники Церкви ХВС у ВРСХБ

*Зліва направо: М. Бут, М. Кузьменко, Л. Андреев, П. Теслиук,
Д Пономарчук, Г. Понурко[13с. 97]*

Додаток 10***Лист голови Ради у справах релігійних культів РМ СРСР О.О.Пузіна [13 с.
168]***

№25

Інформація

Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР

Уповноваженим ради в республіках, краях і областях Радянського Союзу

№7-112с

17 серпня 1957 р.

Таємно

У травні цього року в Дніпропетровську відбувся суд над керівниками нелегального центру ХВС (п'ятидесятників) на чолі з Бідаш А.І. Судом встановлено, що цей центр розгорнув велику роботу щодо згуртування нелегальних груп шляхом організації в різних районах зборищ віруючих п'ятидесятників.

Під прикриттям релігійного вчення вказаний п'ятидесятницький центр проводив антирадянську роботу, спрямовану на відрив віруючих від суспільного життя і від служби в Радянській Армії. Він закликав своїх однодумців не відвідувати кіно, театри, не слухати радіо, не дивитися телевізійних передач і проводити активну роботу щодо залучення в секту нових осіб, в тому числі дітей шкільного віку, яких переконували виходити з піонерів, не носити піонерських краваток. Завербованим школярам давали завдання залучати в секту інших школярів.

Постановою Дніпропетровського обласного суду члени зазначеного центру п'ятидесятників засуджені до різних термінів позбавлення волі.

Голова Ради

у справах релігійних культів при РМ СРСР О.О. Пузін

Додаток 11

Свідчення Михайла Азарова про його виступ на з'їзді ВРЄХБ у 1966 році [13с. 118]

«В 1966 році я побував на з'їзді. Перед тим попросив, щоб мені дали виступ. Я розповів про те, що відбувається в нашій країні, розповів про гоніння, про відношення влади до служителів. Тільки зійшов з кафедри, Карєв (генеральний секретар ВРЄХБ — авт.) мене штурхає, що, мовляв, погано ти зробив, не варто було цього говорити. Підходить один чоловік (делегат з'їзду), вітається зі мною, пропонує піти в окрему кімнату. Дістає з карману посвідчення — майор КДБ. Я одразу пішов в наступ:

— Як тобі не соромно?!

— Тихше, — заспокоює мене, — я тут не один.

Я підходжу до Олександра Васильовича (Карєва — авт.) і запитую:

— Що тут відбувається? Чому цей кгебіст присутній на нашому з'їзді?

— Михайле Івановичу, він тут не один. Не хвилюйтесь, — пошепки відповів Карєв.

В цей час зі сцени зійшов Жидков (голова ВРЄХБ — авт.):

— Ти знаєш, що ти говорив? За твій виступ тобі загрожує до десяти років ув'язнення!

Я відповів йому, що про цей з'їзд розповім усім — нехай знають хто насправді ним керує. Тоді вони почали пропонувати залагодити цей конфлікт мирним шляхом. Дали мені якийсь номер телефону і пообіцяли зустрітисся згодом».